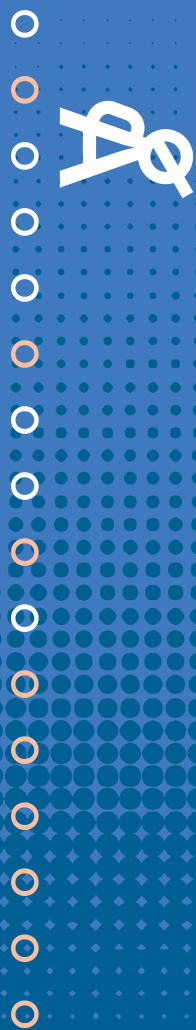

Kā atrast saikni starp
aktuālo kultūras
piedāvājumu un
Latvijas kultūras
kanonu:

*ieteikumi skolotājiem
programmas
“Latvijas skolas soma”
izmantošanai*

www.latvijasskolassoma.lv

LATVIJAS
SKOLAS **SOMA**

Metodiskā ceļveža autore **Anita Smeltere**
Līdzautore un satura redaktore **Aija Tūna**
Korektore **Lelde Kristiāna Paeglīte**

Kultūras norišu piemēru sagatavošanā
piedalījušās kultūrizglītības programmas
"Latvijas skolas soma" ekspertes:

Inga Bika

Sabīne Ozola

Lelde Kristiāna Paeglīte

Metodiskajā ceļvedī izmantoti
kultūrizglītības programmas
"Latvijas skolas soma" norišu, Latvijas kultūras kanona
un foto banku fotomateriāli.

Dizains un makets: **Ervīns Elliņš** / www.freakart.lv

© Latvijas Nacionālais kultūras centrs, 2025

LATVIJAS
SKOLAS **SOMA**

Latvijas Nacionālais
kultūras centrs

Kultūras ministrija

L N B

L A T V I J A S
N A C I O N Ā L Ā
B I B L I O T Ē K A

ISBN 978-9934-528-57-6

UDK 316.7:37.091.3(474.3)(072)

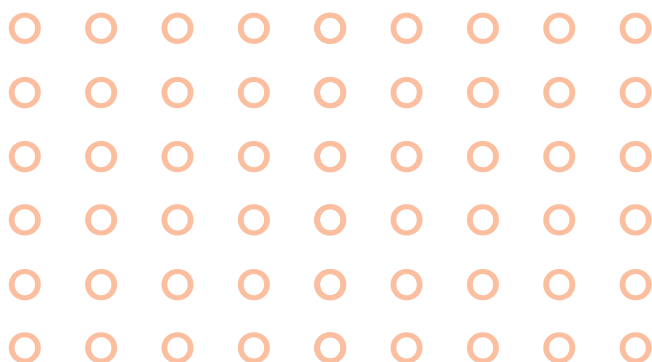
LATVIJAS
KULTŪRAS
KANONS

saturs

Saturs	3
Ievads	4
Mūzika	6
Kultūras kanona vērtības atklājošo aktuālo kultūras norišu piemēri mūzikas nozarē	10
Teātris	15
Kultūras kanona vērtības atklājošo aktuālo kultūras norišu piemēri teātra nozarē	17
Deja	20
Kultūras kanona vērtības atklājošo aktuālo kultūras norišu piemēri dejas nozarē	22
Cirks	24
Kultūras kanona vērtības atklājošo aktuālo kultūras norišu piemēri cirka nozarē	28
Vizuālā māksla	30
Kultūras kanona vērtības atklājošo aktuālo kultūras nori- šu piemēri vizuālās mākslas nozarē	35
Kino	38
Kultūras kanona vērtības atklājošo aktuālo kultūras norišu piemēri kino nozarē	42

Arhitektūra	44
Kultūras kanona vērtības atklājošo aktuālo kultūras norišu piemēri arhitektūras nozarē	48
Dizains	51
Kultūras kanona vērtības atklājošo aktuālo kultūras norišu piemēri dizaina nozarē	55
Kultūras mantojums	58
Kultūras kanona vērtības atklājošo aktuālo kultūras nori- šu piemēri kultūras mantojuma nozarē	62
Literatūra un grāmatniecība	66
Kultūras kanona vērtības atklājošo aktuālo kultūras norišu piemēri literatūras un grāmatniecības nozarē	71
Noslēguma vārdi	75
Noderīgi resursi kultūras un mākslas iepazīšanai	76

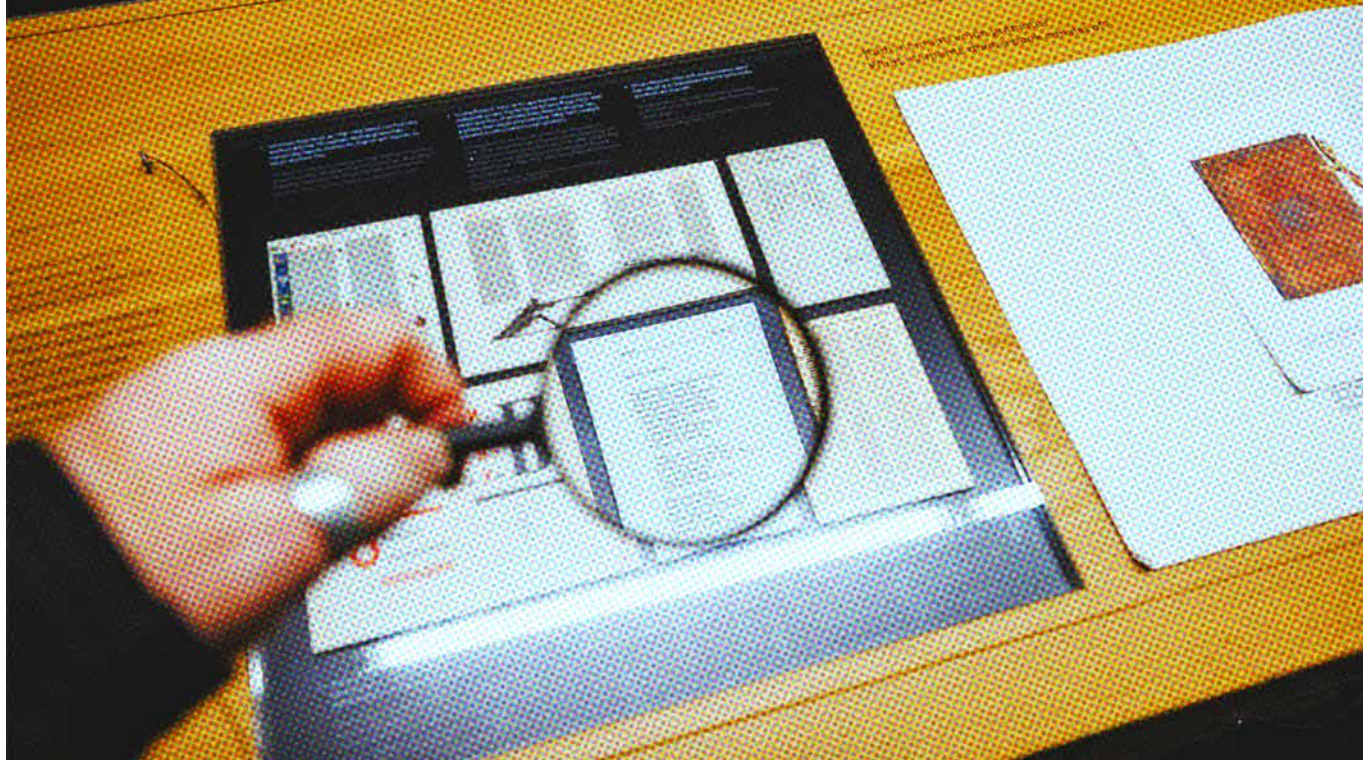

Foto: Kaspars Teilāns

ievads

Anita Smeltere

Latvijas Nacionālās bibliotēkas muzejpedagoģe

Aija Tūna, Dr. paed.

Latvijas Nacionālā kultūras centra kultūrizglītības programmas "Latvijas skolas soma" nodaļas vadītāja

Kā atrast saikni starp aktuālo kultūras piedāvājumu un Latvijas kultūras kanonu: ieteikumi skolotājiem programmas "Latvijas skolas soma" izmantošanai

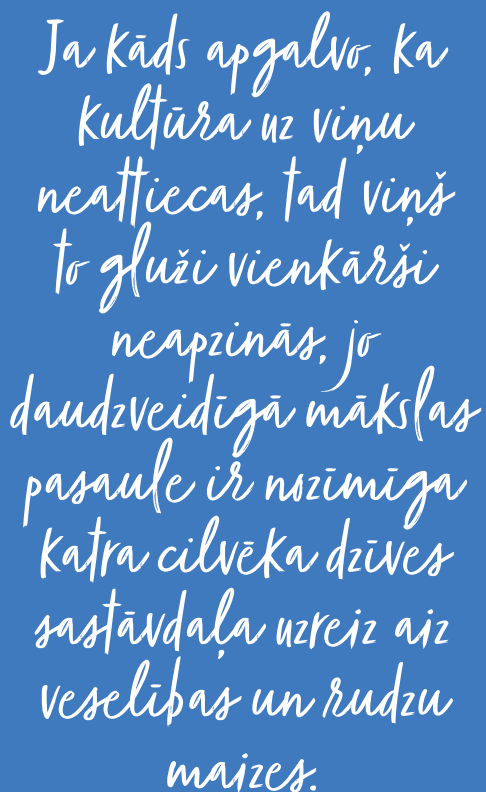
Jau krietnu laiku Latvijas skolēnu, skolotāju un patiesībā visas sabiedrības rīcībā ir divi lieliski resursi. Latvijas kultūras kanons, kas ir ne tikai saraksts vai tīmekļvietne, kuru skolēniem parādīt, aicinot izmantot tajā apkopoto informāciju prezentāciju gatavošanai par kādu no mācību tēmām. Savukārt kultūrizglītības programma "Latvijas skolas soma" sniedz ne tikai iespēju apgūt valsts piešķirtos līdzekļus, lai skolēni apmeklētu kādu koncertu, teātri, muzeju, bet, pirmkārt, ir vērtīgs mācīšanās resurss. Abi šie atbalsta mehānismi kopā ir nenoliedzami būtiski, lai veidotu drošu pamatu skolēnu un pedagogu darbībai, izzinot mūsu kultūras vērtības un šodienas izpausmes to savstarpējā saistībā un mijiedarbībā.

Tīmekļvietne kulturaskanons.lv ir parocīgs un bagātīgs resurss dažādu kultūras vērtību iepazīšanai un izpratnes veidošanai par šobrīd aktuālo un pagātnē izmantoto mākslinieciskās izpausmes līdzekļu saistību un savstarpējām attiecībām. Savukārt programma "Latvijas skolas soma" un tās katalogs tīmekļvietnē latvijasskolassoma.lv ir apjomīgs resurss kultūrizglītībai, svarīgs iedrošinājums jaunas pieredzes gūšanai un skolēnu redzesloka un radošuma paplašināšanai, ja līdz šim vienīgais iemesls to nedarīt bijis finansējuma trūkums.

Taču būtiskākais ir tas, ka gan viena, gan otra resursa galvenais mērķis ir palīdzēt ieraudzīt, ka kultūra nav tikai īpaši notikumi vai koncerti svētku reizēs. Kultūra ir mums apkārt ik dienu, un šīs nozares notikumi reizēm palīdz ieraudzīt dzīves skaistākās krāsas, ļauj arī savas ikdienas notikumus saskatīt vairāk un skaidrāk un var būt vienīgais atbalsts skolēnam, kad nekas cits nepalīdz izprast notiekošo.

Jūsu rīcībā ir liela bagātība: Latvijas kultūras kanons ietver nosacīti 108 dažādu laiku nozīmīgus, īpašu pagriezieni iezīmējošus artefaktus vai parādības. Programma "Latvijas skolas soma" piedāvā ap 1 000 dažādu kultūras pieredžu apkopojumu un valsts piešķirtu finansējumu šo pieredžu gūšanai. Tad nu lieciet to visu lietā. Savukārt mēs vispirms piedāvāsim dažus ieteikumus.

Skaidrs, ka vairums no kanona darbiem tiešā veidā neparādās mūsdienās pieejamās kultūras norisēs, tomēr saikne ar aktuālo programmas "Latvijas skolas soma" piedāvājumu ir saskatāma, būtiska un bieži gluži burtiska, piemēram, kanonā

Pirmais ieteikums:

Otrais ieteikums:

- aiciniet skolēnus pārdomāt, kuri apgalvojumi viņiem ir zināmi un kuri raisa jautājumus;

- pārrunājiet, kurus tekstos minētos jēdzienus skolēni vēl nav apguvuši un vai vērotajās ainavās ir kas tāds, ko bērni prastu pateikt citādāk, ja viņiem būtu jāpapildina šie apraksti ar savu viedokli;
- kopā iepazīstot Latvijas ģeogrāfiju, noskaidrojiet, kas ir kultūrainava un kāda ir cilvēka darbības loma tās saglabāšanā vai reizēm pat glābšanā. Laikmetīgās kultūras norises bieži rosinās domāt par cilvēka personisko atbildību kādu sabiedrisku procesu ietekmēšanā un sargāšanā.

Trešais ieteikums:

izmantojiet to, ka kultūras norises palīdz veidot holistisku skatījumu uz mācīšanos un pasauli. Kultūra ir tā nozare, kura ir cieši saistīta ar visu mums apkārt. Ja kāds apgalvo, ka kultūra uz viņu neatiecas, tad viņš to gluži vienkārši neapzinās, jo daudzveidīgā mākslas pasaule ir nozīmīga katra cilvēka dzīves sastāvdaļa uzreiz aiz veselības un rudzu maizes. Turklāt kultūra ir tā nozare, kurā visuzskatāmāk ieraugāma teju visu skolā apgūstamo mācību priekšmetu saikne. Veidojot norišu izlasi par konkrētu nozari, iznākums vienmēr būs daļēji starpdisciplinārs. Ja tā ir filma, redzam arī vēsturisko laikmeta fonu; ja tā ir grāmata, varam runāt ne tikai par notikumiem, valodu un tēliem, bet arī par dizainu, grāmatas noformējumu, ilustrācijām, dizainera izvēlēto burtveidolu; ja tā ir izrāde, varam pārdomāt lugas autora daiļrades aspektus, scenogrāfa izvēlētās krāsas, ne tikai izdzīvot režisora un aktieru piedāvāto varoņu stāstu.

Ceturtais ieteikums:

izmantojiet jau uzkrāto pieredzi. Pirms plānojat apmeklēt kādu no kultūras norisēm, iepazīstieties ar labās prakses piemēriem Latvijas Nacionālā kultūras centra izdevumā ["Kultūras norises kā mācīšanās resurss: izmantošanas principi un labās prakses piemēri"](#) (2024).

Apkopojot: kultūras iepazīšanas mērķis nav novērtēt un izsvērt ciparu kausos tās lietotāja pieredzi. Tādu pavisam objektīvu formulu arī daudzās citās nozarēs, ne tikai kultūrā, nemaz nav. Kultūras notikums gluži vienkārši palīdz augt un būt un māca ļauties mākslas pasaulē gūtajai pieredzei, pat ja viss, ko tā kādā reizē liks darīt, ir paraustīt plecus un lemt *nepalikl ilgi vairs tur*, jo nevar prasīt, lai visi saprot, ko nozīmē [kinofilmas *"Elpojiet dziļi..."*, 1967] naivais *ku-kū*.

mūzika

mūzikas nozares daļa, gandrīz katru kanonā iekļauto skaņdarbu iespējams uzmeklēt un noklausīties digitālajos resursos.

Mūzika programmas "Latvijas skolas soma" katalogā pārstāvēta bagātīgi - no VSIA "Latvijas Koncerti" organizētā cikla "**Mūzika Tev**" apmeklējuma koncertzālēs līdz iespējai klātienē satikt dažādus izpildītājmāksliniekus savā skolā vai pieteikt digitālu norisi, piemēram, koncertlekcijas ierakstu, lai kopā ar visiem klases skolēniem noskatītos to mācību stundā vai citā iepilninošā laikā.

Vienlaikus notiek ļoti daudzi izcili vienu vai dažas reizes notiekoši Latvijas mākslinieku koncerti vai citi muzikāli notikumi, kas nav iekļauti programmas mājaslapā. Lai saņemtu atļauju tam, ka norisi attiecina izmantotam programmas finansējumam, precīza informācija jānosūta saskaņošanai [programmas "Latvijas skolas soma" ekspertiem](#), kuri izvērtēs izvēlētais norises atbilstību programmas principiem un kritērijiem.

Lielu daļu no Latvijas kultūras kanona saraksta vērtībām skolēni iepazīst, apgūstot mūziku un tās vēsturi mācību stundās. Kanona izlasē iekļautās 12 vērtības ir individuāli izcelti skaņraži un kompozīcijas. Kanona saraksta veidotāji - mūzikas nozares profesionāļi - apzināti pieņēma lēmumu individuāli izcelt tieši konkrētus skaņdarbus. Tā kā arī mūzikas interpreti nenoliedzami ir būtiska

Zināmas un jaunatklājamas mūzikas pērles Latvijas kultūras kanonā

Vispopulārākā un labāk zināmā kanona saraksta vērtība noteikti ir Raimonda Paula dziesmas, turklāt [Raimonda Paula](#) mūzika sastopama arī citu kultūras nozaru notikumos, piemēram, teātra iestudējumos un kinofilmās. Savukārt vislielākais pārsteigums kanona sarakstā daudziem ir [Johans Gotfrīds Mītels](#), kurš, starp citu, mācījies pie dižā [Johana Sebastiāna Baha](#) un kura dzīve un daiļrade ir uzskatāms piemērs tam, ka Latvijas profesionālās mūzikas kultūra ir daudz senāka, nekā daždien ierasts domāt.

Uz to jāvērs skolēnu uzmanība, gatavojoties apmeklēt kādu senās mūzikas koncertu. Vērts ap-

“

*Latvijas mūzikas
vēsture nav vienīgi
tautasdziesmas vai
latviešu komponisti.*

”

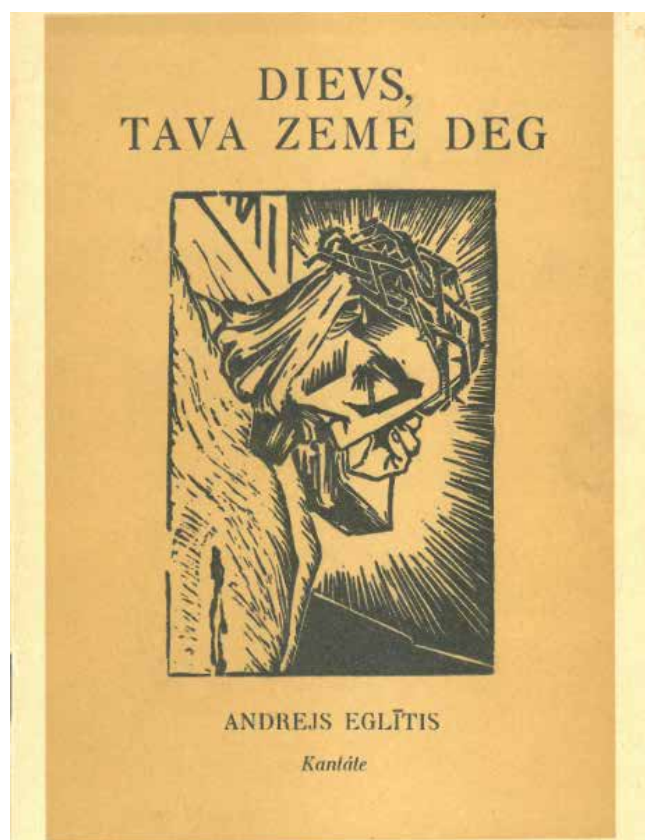
lūkot laika līniju, salīdzinot, kas notika pasaules vēstures un mūzikas ainavā, kamēr Mītels darbojās Rīgā, tostarp strādājot par Svētā Pētera baznīcas ērģelnieku. Pārrunājot pēctecības aspektu, veidosies izpratne, ka Latvijas mūzikas vēsture nav vienīgi tautasdziesmas vai latviešu komponisti. Latvijas akadēmiskās mūzikas saknes meklējamas arī baltvācu mantojumā.

Cits kanonā iekļautais skaņdarbs – Emīla Dārziņa [“Melanholiskais valsis”](#) (1904) simfoniskam orķestrim – ir viens no zināmākajiem un biežāk interpretētajiem skaņdarbiem Latvijas mūzikā. 2025. gads bija Emīla Dārziņa 150. jubilejas gads, un tajā notika virkne nozīmīgu koncertu, piemēram, “Latviešu simfoniskās mūzikas lielkoncerts” Latvijas Nacionālajā operā, kura ietvaros Latvijas Nacionālās operas orķestris atskaņoja Emīla Dārziņa “Melanholisko valsī”, Valsts Akadēmiskā kora “Latvija” koncerts “Es zinu, kā roze plaukst. Emīlam Dārziņam 150” Rīgas Latviešu biedrības namā, koncertsērijas “Personīgi” notikums “Emīls Dārziņš. Dimantos apslēptā sirds” Liepājas koncertzāles “Lielais dzintars” Kammerzālē, Latvijas Radio kora koncerts “Stabules sapnis. Emīlam Dārziņam – 150” koncertzālē “Gors” Rēzeknē un daudzi citi.

Lūkojot tālāk kanona mūzikas vērtību sarakstu, pievēršam uzmanību Lūcijas Garūtas komponētajai kantātei tenoram, baritonam, korim un ērģelēm [“Dievs, Tava zeme deg!”](#) (1943). Atcerieties, ka ne visiem skolēniem tā var būt atpazīstama, kaut arī tā bieži tiek atskaņota dažādās Latvijas baznīcās un citviet organizētos koncertos. Veidojiet skolēnu sastapšanos ar šo izcilo skaņdarbu kopā ar stāstu par tā kontekstu un apdomājiet iespējamo tiltiņu uz šodienas aktualitātēm. Kantātes teksta autora Andreja Eglīša lirika īpaši skaudri skan novembra laikā, kad atceramies kara postu Latvijas teritorijā. Iesakām sekot līdzi katru gadu esošajam piedāvājumam un izmantot šo iespēju, vislabāk pārrunājot ar vēstures skolotāju skaņdarba tapšanas un pirmatskaņojuma apstākļus. Arī Pētera Vaska skumjais opuss [“Mūsica dolorosa”](#) (1983) stīgu orķestrim vislabāk pieredzams kopā ar sarunu par sāpju atainojumu mūzikā. Starp citu, 2025. gada vasarā šis skaņdarbs tika atskaņots nozīmīgajā Zalcburgas festivāla mūzikas programmā.

Biežāk dzirdētas, vismaz mūzikas stundās, skolēniem būs Jurjānu Andreja dziesma jauktajam korim [“Pūt, vējiņi!”](#) (1884), Emīla Melngaiļa dziesma jauktajam korim [“Jāņuvakars”](#) (1926) un Jāzepa Vītola balāde jauktajam korim [“Gaismas pils”](#) (1899). Šīs trīs dziesmas var dēvēt par Dziesmu svētku repertuāra stūrakmeņiem pat tad, ja kādu apsvērumu dēļ tās nav kādu reizi iekļautas svētku noslēguma koncertā. Izvēlo-

ties kādu programmas “Latvijas skolas soma” piedāvājumā iekļautu Dziesmu svētkiem veltītu notikumu, vai tas būs iestudējums vai muzejpedagoģiskā nodarbība, droši var rēķināties, ka tiks pieminētas arī šīs dziesmas. Dziesmu svētku temats allaž ir aktuāls. Lai izjustu vareno kopības un tradīcijas spēku, vērts doties uz Mežaparka Lielo estrādi un tur esošo [Dziesmusvētku telpu](#), kas ir [Latvijas Nacionālā rakstniecības un mūzikas muzeja](#) (LNRMM) sastāvdaļa. Pabūšana šajā vietā parasti izvēršas par emocionāli iespaidīgu piedzīvojumu katram skolēnam, ne tikai svētku dalībniekam, sajūtot estrādes telpas mērogu un iztēlojoties, kā to piepilda tūkstošiem dziedātāju – kopkora balsu skanējumā izpildītās dziesmas.

Lūcijas Garūtas kantātes “Dievs, Tava zeme deg!” izdevums, 1948. Attēls no kulturaskanons.lv

Turpinot iepazīt kultūras kanona mūzikas sadaļu, nonākam pie [Alfrēda Kalniņa solodziesmām](#) (1900–1949), kas skolēniem visdrīzāk būs svešākas. Kā izskaidrot 21. gadsimta bērnam vai pusaudzim šo dziesmu daudzveidīgo krāsu nozīmi Latvijas mūzikas ainavā? Diez vai mācību procesā atskaņoti ieraksti tā aizkustinās klausītāja sirdi, lai jaunais cilvēks pūlētos atrast papildu

DIEVS,
Andrejs Eglītis
TAVA
Lūcija Garūta
ZEME
Rīgas kamerkoris Ave sol
DEG!

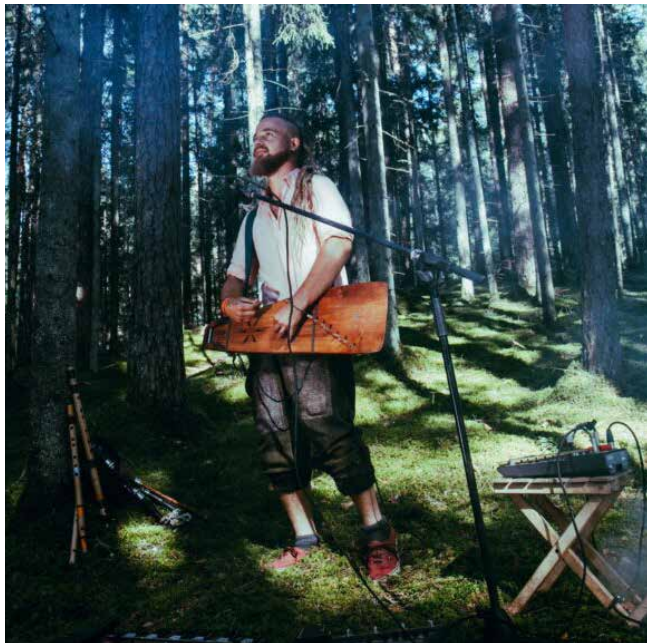
2019. gadā, atzīmējot Alfrēda Kalniņa 140. jubileju, tika rīkoti koncerti, kuros atskaņoja visas Alfrēda Kalniņa solodziesmas. Notikuma virszdevums bija veikt audio dokumentēšanu, lai Latvijas Radio fonotēkas rīcībā paliktu dziesmu ieraksts kā vērtīgs kultūrvēsturisks izziņas materiāls. Kon-

“

“

mūzika

Ja katalogā lūkosiet pēc kultūras notikuma sa-
viem skolēniem, izvēloties [kategoriju "Mūzika"](#),
tad pamanīsiet plašu starpnozaru norišu klāstu
– koncertiestudējumus, teātra un dejas izrādes,
lekcijas, kurās tautas tradīcijas un kanoniskais sa-
skaras ar laikmetīgās mūzikas un performances
pieredzi. Liela nozīme ir akcentiem un secībai. Ja
mākslinieks izvēlējies jauniešiem rādīt un stāstīt,
piemēram, par kokli, tad ne tāpēc, ka kokle un
tās spēlēšana ir ierakstīta kanonā un būtu obli-

Mūziķis Kārlis Rudra. Publicitātes foto

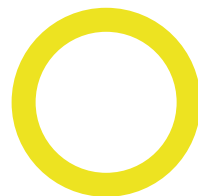
Tautas mūzikas instrumenti tradicionālā un mūsdienīgā skanējumā

Piedāvā: Mūziķis Kārlis Rudra

Norises laiks: Pēc pieprasījuma; gan klātienē, gan digitāla norise

Mērķauditorija: 1.-12. klase

Etno mūziķis Kārlis Rudra izpilda muzikālas kompozīcijas, spēlējot kokli, dažāda tipa flautas, vargānu un dūdas. Etniskie mūzikas instrumenti tiek spēlēti gan tradicionālā veidā, gan izmantojot oriģinālas spēlēšanas tehnikas, piemēram, papildinot tautas instrumentus ar *beatbox* ritmu, skaņu efektiem, izmantojot digitālo mūzikas pedāli *loop station* un citus paņēmienus.

“Skatuves balss” ar režisori un komponisti Elīzu Dombrovsku

Piedāvā: Latvijas Laikmetīgās mākslas centrs

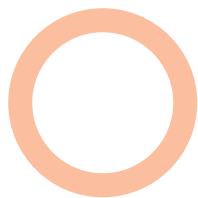
Norises laiks: Pēc pieprasījuma; klātienē norise

Mērķauditorija: 5.-12. klase

Latvijas Laikmetīgās mākslas centra skola kopā ar režisori un komponisti Elīzu Dombrovsku piedāvā skolēniem iepazīties ar laikmetīgo mākslu un laikmetīgā teātra veidošanas principiem, kā arī izzināt skaņas performances veidošanas pamatus, izmantojot savu balsi kā māksliniecisko izteiksmes līdzekli.

Laikmetīgās mākslas skola: “Skatuves balss” ar režisori un komponisti Elīzu Dombrovsku. Publicitātes foto

Koncertlekcija “Mūzika Latvijas kultūras kanonā”

Piedāvā: SIA “SKOLENIEM.LV”

Norises laiks: Pēc pieprasījuma; klātienes norise

Mērķauditorija: 1.-12. klase

Koncertlekcija veltīta Latvijas kultūras kanonā iekļauto komponistu Raimonda Paula, Imanta Kalniņa un Emīla Dārziņa mūzikai, kā arī tautasdziesmām un citām skolēniem atpazīstamām melodijām, atklājot daudz nozīmīga par Latvijas kultūras kanonu.

Foto no bilžu bankas.

Dailes teātra izrāde “Meža gulbji”. Foto: Marko Rass

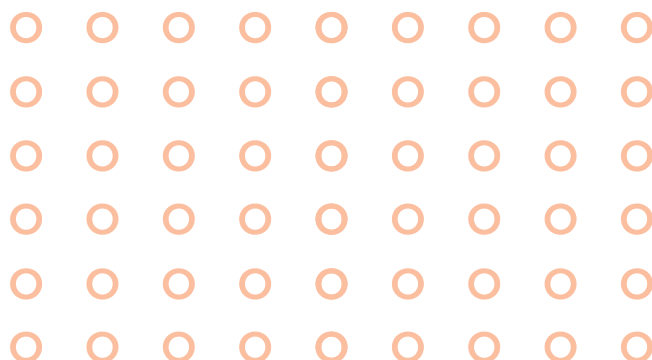
Mūzikls “Meža gulbji”

Piedāvā: VSIA “Dailes teātris”

Norises laiks: Pēc iepriekš izsludināta grafika; klātienes norise

Mērķauditorija: 5.-12. klase

Burvestības, fantāzijas pasaule un sirdi sildošs stāsts par ģimenes spēju turēties pretim visām nelaimēm – tāds ir Raimonda Paula un Māras Zālītes mūzikls “Meža gulbji” negaidītā, intriģējošā interpretācijā. Stāsta pamatā, protams, ir Hansa Kristiana Andersena neaizmirstamā pasaka.

Postfolka apvienība "Saule i tuvāk". Publicitātes foto

Koncertsaruna "Latviskums mūzikā, tradīcijās un jaunradē"

Piedāvā: Biedrība "Saule i tuvāk"

Norises laiks: Pēc pieprasījuma; klātienēs norise

Mērķauditorija: 1.-12. klase

Koncerts un saruna ar postfolka apvienību "Saule i tuvāk" par latviešu kultūru un tradīcijām, kurā skanēs gan zināmas tautasdziesmas, gan oriģinālkompozīcijas, kas radītas, iedvesmojoties no latviešu tautas mūzikas.

Koncertlekcija "Balss. Kokle. Mūzika"

Piedāvā: Dziedātāja Ilze Rijniece

Norises laiks: Pēc pieprasījuma; klātienēs norise

Mērķauditorija: 1.-12. klase

Dziedātāja iepazīstina skolēnus ar dažādiem dziedāšanas stiliem, sākot no tradicionālā dziedājuma līdz mūsdienu izpildījumam. Tiek izcelti katra stila raksturīgākie elementi un to pielietojums dziesmās, kā arī sniegts ieskats koncertkokles un etnogrāfiskās kokles vēsturē, izceļot šo instrumentu kopīgās un atšķirīgās iezīmes.

Dziedātāja Ilze Rijniece. Publicitātes foto

Muzejpedagoģiskā nodarbība “Manas tautas dziesmas”

Piedāvā: Latvijas Nacionālais rakstniecības
un mūzikas muzejs

Norises laiks: Pēc pieprasījuma; klātienes norise

Mērķauditorija: 1.-12. klase

Nodarbībā skolēniem ir iespēja gūt individuālu emocionālu pieredzi, izziņāt tautas melodiju apdaru veidotājus un dažādos koru veidus, kā arī atklāt tautasdziesmu un oriģināldziesmu kopīgās un atšķirīgās iezīmes. Iepazīstot repertuāru, ir iespēja veidot sarunu par repertuāra izvēles stratēģiju laikmetu kontekstos Latvijas vēsturē un diriģentu nozīmīgo lomu šajos svētkos. Ekspozīcijā “Laika upe”, aplūkojot artefaktus un fotogrāfijas, skolēni iepazīst tradīcijas vēstures faktus un personības.

Latvijas Nacionālā rakstniecības un mūzikas muzeja muzejpedagoģiskā nodarbība “Manas tautas dziesmas”. Publicitātes foto

Latvijas Nacionālā opera un balets. Foto: Ginta Garūta

Latvijas Nacionālās operas un baleta repertuāra izrādes

Piedāvā: VSIA “Latvijas Nacionālā opera un balets”

Norises laiks: Pēc iepriekš izsludināta grafika;
klātienes norise

Mērķauditorija: 1.-12. klase

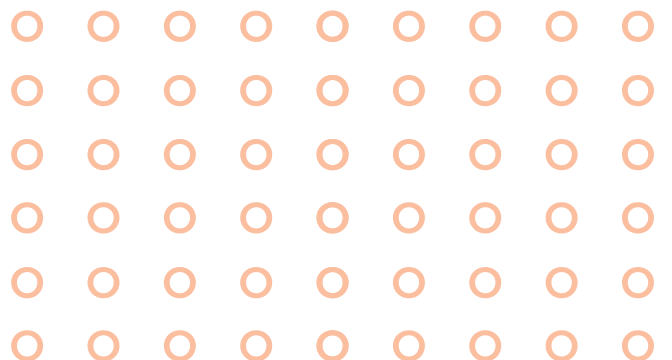
Latvijas Nacionālā opera un balets savos iestudējumos izceļ gan klasiskās un romantiskās mākslas vērtības, gan arī vienlaikus cenšas meklēt laikmetīgas izteiksmes formas. Visas Latvijas Nacionālās operas un baleta repertuāra izrādes ir iekļautas programmas “Latvijas skolas soma” satura piedāvājumā, ļaujot izvēlēties skolēniem interesējošo un uzrunājošāko.

*Muzejpedagoģiskā
nodarbība
“Mūsu dziesmusvētku stāsti”*

Mērķauditorija: 1.-12. klase

Rakstniecības un mūzikas muzeja ekspozīcijā "Dziesmusvētku telpa" Mežaparkā skolēni ceļo pa "Laika upi", gūstot izglītojošu, emocionāli un intelektuāli rosinošu pieredzi, lai izdzīvotu mūsu Latvijas valsts vēstures stāstu saistībā ar Dziesmu un deju svētku tradīcijas attīstību.

teātris

Skatuves mākslas nozarē Latvijas kultūras kanonā izceltas 15 vērtības – personības un individuālu personību radītās mākslas izpausmes, kas noteikušas un nosaka Latvijas profesionālo skatuves mākslu.

Programmas “Latvijas skolas soma” katalogā [teātra nozares piedāvājums](#) ir visai dāsns un daudzveidīgs, un to var baudīt gan krāšņajos klasiskajos teātros, gan neatkarīgo teātru brīžam alternatīvajās mājvietās, gan savas skolas svinību vai sporta zālē. Daļa no teātra izrādēm sniedz arī mūzikas klausīšanās pieredzi, daļa cieši saistīta ar deju, vēl citas atklāj tautas tradīcijas vai risina šobrīd sabiedrībai aktuālus jautājumus.

Taču teātrī sastopas ne tikai dažādi mākslas veidi, bet tajā būtiska ir arī tieši skatītāja klātbūtne. Mēs varam lasīt grāmatas par režisoriem, aktieriem, iestudējumiem, mēs varam noskatīties kādu izrādes ierakstu, taču pilnīga skatuves mākslas pie-

redze iespējama, tikai klātesot mirklī, kad notiek izrāde. Kā liecina metodiskais materiāls un pedagogu pieredzes krājums [“Kultūras norises kā mācīšanās resurss. Izmantošanas principi un labās prakses piemēri”](#) (2024), teātris ir viena no populārākajām izvēlēm plašajā programmas “Latvijas skolas soma” kultūras norišu piedāvājumā.

Lielākā daļa Latvijas teātru piedāvā arī izbraukuma izrādes. Lieliska ir iespēja uzņemt māksliniekus skolā vai vietējā kultūras namā, taču katram Latvijas skolēnam nepieciešams pieredzēt teātra izrādi arī klātienē tieši teātra ēkā, pirms tam pošoties, mērojot tuvāku vai tālāku ceļu, dzirdot pirmo, otro un trešo zvanu, vērojot gaismu izdzišanu skatītāju zālē, lai sajustu gaidpilno mirkli, pirms atdzīvojas lielā skatuve. Teātra ēkas apmeklējums skolēniem ir vērtīgs un interesants ne tikai mākslas pieredzēšanas, bet arī tā saucamās uzvedības kultūras apgūšanai un mācīšanās nolūkā. Orientēšanās jaunā vietā, laipnība un pieklājība, sastopot nepazīstamus cilvēkus, apgūstama, to praktizējot kopīgos kultūras notikumos.

Esam nonākuši pie interesantas teātra vēstures

Visticamāk nav daudz Latvijas skolēnu, kuri īpaši interesētos tieši par teātra vēsturi, taču mazliet paceļot laiku un gūt ieskatu mūsu teātra pirmsākumos, aplūkojot fotogrāfijas, skatuves tērpus, scenogrāfiju maketus, uzklausot stāstus un leģendas [Latvijas Kultūras akadēmijas Eduarda Smiļģa Teātra muzejā](#), var šķist interesanti. Mu-

zejs ierīkots dižā režisora kādreizējā ekstravagantajā dzīvesvietā Rīgā, Eduarda Smiļģa ielā 37. Šobrīd tur iespējams iepazīt Latvijas skatuves mākslas vērtības visā tās attīstības gaitā.

Hronoloģiski senākais iestudējums Latvijas kultūras kanona vērtību sarakstā ir Alekša Mierlauka inscenētais Raiņa lugas ["Uguns un nakts" uzvedums](#) Jaunajā Rīgas teātrī 1911. gadā. Šajā iestudējumā viens no Lāčplēša lomas tēlotājiem bijis arī tolaik jaunais Eduards Smiļģis, kura izcilība latviešu teātra mākslas vēsturē tiek atgādīnāta visai regulāri un ne tikai jubileju reizēs, kā

Mēs varam lasīt grāmatas
par režisoriem, aktieriem,
iestudējumiem, mēs varam
noskatīties kādu izrādes
ierakstu, taču pilnīga
skatuves mākslas pieredze
iespējama, tikai klātesot
mirkli, kad notiek izrāde.

lielākoties ierasts. [Eduarda Smiļģa Dailes teātris](#) (1920–1964) arī šodien būtiski ietekmē Latvijas teātra nozari. Teātra muzejā noteikti var jautāt arī par [Alfrēda Jaunušana vadīto Nacionālo teātri](#) (1967–1981), par [Ādolfa Šapiro Jaunatnes teātri](#) (20. gadsimta 60.–80. gadi), par [Pētera Pētersona dzejas teātri](#) (20. gadsimta 60.–70. gadi) un Aleksandra Čaka ["Spēlē, spēlmani!" iestudējumu](#) (1972). Leģendārs bijis arī 1975. gadā Arnolda Liniņa iestudētais Henrika Ibsena ["Brands"](#). 2023. gadā luga atgriezās uz [Dailes teātra](#) skatuves jaunā, mūsdienīgā tulkojumā un īpašā, šim iestudējumam paredzētā [adaptācijā](#), vienlaikus sasaucoties ar kanonā ierakstīto leģendāro iestudējumu. Savukārt [Olģerts Kroders un viņa domu-](#)

[biedru teātris](#) (20. gadsimta 60. gadu otrā puse un 70. gadu sākums) saistās ar Valmieru, kur, starp citu, joprojām iestudējumus veido kanona sarakstā iekļautā psihoanalītiskā teātra režisore [Māra Ķimele](#). Režisora [Alvja Hermana](#) vadītais [Jaunais Rīgas teātris](#) (no 1993. gada) pieredzējis daudz atzinību gan no profesionāļu, gan skatītāju puses, un tajā arvien top jauni iestudējumi, tagad nu jau nesen atjaunotajā Lāčplēša ielas ēkā, ar kuru saistāmas vairākas skatuves nozares kanoniskās vērtības.

Kanoniskie notikumi un mūsdienas teātri: dodamies meklēt savu teātri

Šis ieskats kanona vērtību sarakstā un teātra vēsturē vairāk noderēs vidusskolēniem vai jauniešiem, kas īpaši interesējas par vēsturi. Taču vispirms jebkura vecuma skolēnam gribas novēlēt atrast savu šodienas teātri, lai pieredzētu, ka kanoniskais teātris nav vienīgi puteklains priekšskars vēstures grāmatās, bet tas ir dzīvā un aktuālā šodienas teātru pasaules notikuma augsne un ietekmētājs.

Lai līdz šai atziņai nonāktu, šeit ieteikums (lai arī tradicionāls, tomēr noteikti izmantojams) – dodiet bērniem un jauniešiem uzdevumu pašiem atrast piedāvājumu klāstā to izrādi, kuru viņi patiešām vēlētos redzēt. Ir daudz iestudējumu, kuri paredzēti tieši skolēnu un jauniešu auditorijai, kuri runā jauniešu valodā par viņiem aktuālām tēmām, vienlaikus nodrošinot profesionālu un kvalitatīvu mākslas pieredzi. Ja kāda profesionālā teātra piedāvājums vēl nav sasniedzis programmas "Latvijas skolas soma" katalogu, atcerieties, ka tā izmantošana un apmaksāšana no programmas finansējuma var notikt, to iepriekš saskaņojot ar [programmas ekspertiem](#) Latvijas Nacionālajā kultūras centrā. Taču vispirms iesakām izmantot katalogā iekļautās norises, kas aptver lielāku teātru un mazāku apvienību piedāvājumu, ir veidotas konkrētiem vecumposmiem, runā par jauniešiem aktuāliem jautājumiem un daudzos gadījumos ir uzaicināmas uz skolām.

Atcerieties, ka došanās uz visiem lielajiem Latvijas teātriem jāplāno laikus. Īpaši ar teātriem jāsaazinās par kolektīva apmeklējuma iespējām teātra ēkas un aizkulišu iepazīšanai.

*Latvijas Leļļu teātra izrāde "Smalkās kaites".
Foto: Reinis Oliņš*

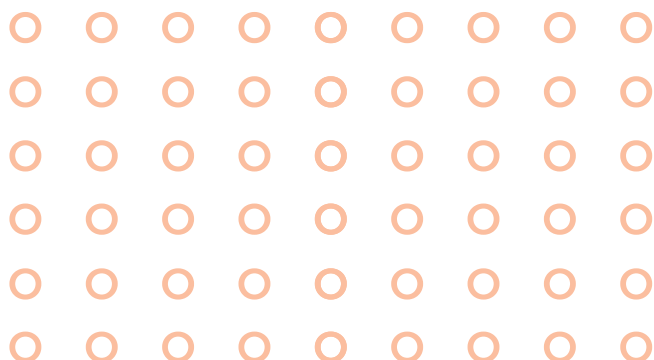
Izrāde "Smalkās kaites"

Piedāvā: VSIA "Latvijas Leļļu teātris"

Norises laiks: Gan pēc iepriekš izsludināta grafika, gan pieprasījuma; klātienēs norise

Mērķauditorija: 8.-12. klase

Trīs aktieri ar trīs mākslinieces Kristīnes Jurjānes radītām lellēm iestudējumā izspēlē trīs Erika Ādamsona noveles, kas atklāj cilvēka iekšējās jūtu un domu pasaules sarežģīto un rosina būt saprotošiem un iejūtīgiem.

Izrāde "Brands"

Piedāvā: VSIA "Dailes teātris"

Norises laiks: Pēc iepriekš izsludināta grafika; klātienēs norise

Mērķauditorija: 10.-12. klase

Jaunā, mūsdienīgā tulkojumā un īpašā, šim iestudējumam paredzētā adaptācijā "Brands" ir atgriezies uz Dailes teātra skatuves, vienlaikus sa-saucoties ar leģendāro 1975. gada iestudējumu. Jaunajā versijā Brands vairs nav tikai garīdznieks, bet jaunas ēras un jaunas domāšanas pravietis.

Dailes teātra izrāde "Brands". Foto: Mārcis Baltskars

Teātra izrāde “Muols”

Piedāvā: Rēzeknes teātris “Joriks”

Norises laiks: Pēc pieprasījuma; klātienes norise

Mērķauditorija: 5.-12. klase

Vairākās reliģijās cilvēka izcelšanās ir saistīta ar mālu. Latgales keramika kā metafora atklāj latgaliešu valodas un kultūras trauslumu. Izrāde balstīta intervijās ar šodienas keramiķiem un stāstos par jau aizgājušiem Latgales podniekiem.

Rēzeknes teātra “Joriks” izrāde “Muols”.

Foto: Edīte Husare

Liepājas teātra izrāde “Dziesmu svētki”.

Foto: Armands Kaušelis

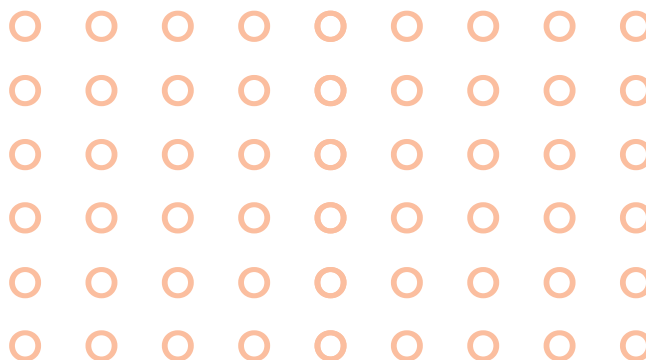
Izrāde “Dziesmu svētki”

Piedāvā: SIA “Liepājas teātris”

Norises laiks: Pēc iepriekš izsludināta grafika; klātienes norise

Mērķauditorija: 5.-12. klase

Lai arī šajā Liepājas teātra izrādē tiek runāts par Dziesmu svētkiem, jautājums beigu beigās ir par mums pašiem – kā saglabāt savu balsi pēc lielās dziedāšanas un kā šajos sajukušajos laikos vienoties ne tikai dziesmā, bet arī sarunā.

Ērika Vilsons monoizrāde "Nezāle".
Foto: Sandija Veikša

Kultūras attīstības biedrības "Tapala lapa" izrādes

Piedāvā: Kultūras attīstības biedrība "Tapala lapa"
Norises laiks: Pēc pieprasījuma; klātienēs norise
Mērķauditorija: 5.-12. klase

Vairākas kultūras attīstības biedrības "Tapala lapa" izrādes saistītas ar kultūras kanonu. Vidusskolēnus uzrunās Ērika Vilsons monoizrādē ["Dzejnieks un laiks"](#), kas ir saruna par Aleksandra Čaka varoņepu "Mūžības skartie", un divas Rūdolfa Blaumaņa daiļradē balstītas izrādes – ["Nezāle"](#) un ["R. Blaumaņa Pazudušais dēls"](#).

Izrādes "Indrāni" ieraksts

Piedāvā: VSIA "Latvijas Nacionālais teātris"
Norises laiks: Pēc pieprasījuma; digitāla norise
Mērķauditorija: 5.-12. klase

Izrāde piedāvā iespēju vismaz mēģināt ieklausīties vecāku paaudzes sapņos, cerībās, sāpēs. Vienlaikus šis iestudējums ļauj ieraudzīt labākos Latvijas Nacionālā teātra aktierus un padomāt, kāpēc šī ir viena no visu laiku labākajām latviešu lugām.

Latvijas Nacionālā teātra izrāde "Indrāni".

Interaktīva interneta izrāde "Lāčplēsis"

Piedāvā: Istabas teātris / biedrība "Pusstāvs"
Norises laiks: Pēc pieprasījuma; digitāla norise
Mērķauditorija: 1.-9. klase

Andreja Pumpura eposa "Lāčplēsis" stāsti un varoņi Latvijas kultūras kanona sarakstā mitinās Raiņa lugā, Alekša Mierlauka iestudējumā, Jāņa Medīnā operā un Aleksandra Rusteiķa kinofilmā, taču varoņa tēla iepazīšanu ieteicams sākt pirms šo kanonisko darbu izzināšanas. Labs sākuma punkts var būt Istabas teātra digitālā formā piedāvātais iestudējums "Lāčplēsis", kas veidots kā viena aktiera stāsts, ļaujot iedziļināties Lāčplēša personībā un viņa likteņa stāstā.

deja

Dejas galvenais instruments ir cilvēka ķermenis un galvenie izteiksmes līdzekļi - noteiktā secībā izkārtotas ķermeņa kustības. Dejojot var ikviens - dejojot vienu vasaru zaļumballēs vai kinofilmās, tūdaļ-tāgadīn pastalnieki danco tautas tradīciju svētkos un saviesīgos pasākumos, nevilus sākot kustēties, atskanot ritmiskai melodijai nejaušā un ikdienišķā situācijā.

Taču deja ir arī mākslas darbs ar noteiktu kustību kompozīciju, tempu un dinamiku jeb, citējot [Nacionālās enciklopēdijas šķirklā](#) definīciju, deja ir "mākslas veids, cilvēka pašizpausmes, komunikācijas un pasaules izziņas forma, kurā izmanto ritmiskas, strukturētas vai improvizētas ķermeņa kustības noteiktā laika un telpas rāmī mūzikas pavadījumā vai bez tā". Latvijas deja dzīvo uz skatuves un deju zālēs; tai ir arī sava mājaslapa tīmeklī - [dance.lv](#), kur var uzzināt par būtiskākajiem dejas nozares notikumiem un aktualitātēm, kā arī smelties idejas pasākumiem, kurus apmeklēt, lai skatītos vai lai piedalītos kopā ar skolēniem.

Spožākās dejas nozares zvaigznes Latvijas kultūras kanonā

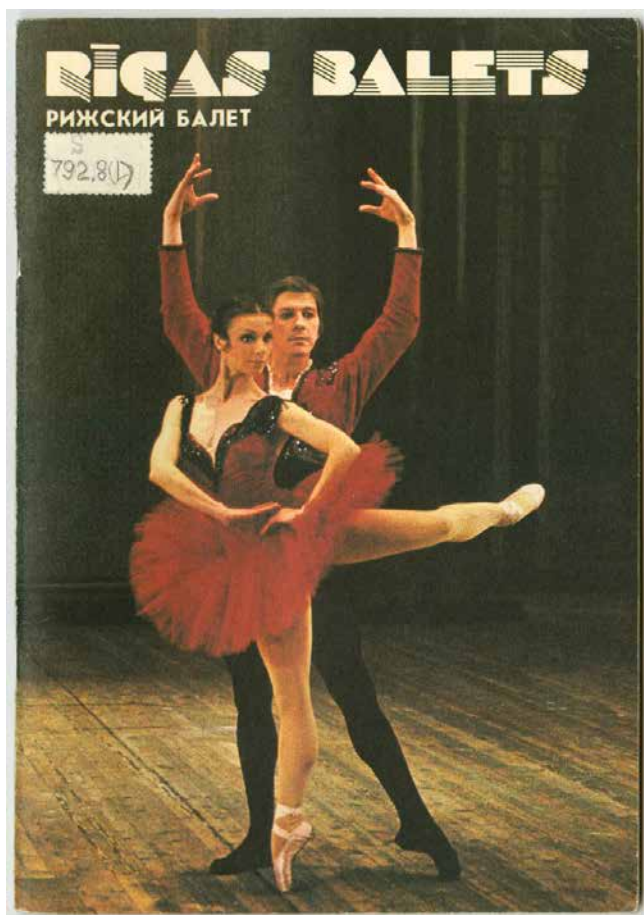
Latvijas kultūras kanonā ar deju tiešā veidā saistāmi divi ieraksti: par [Helēnas Tangijevas-Birznieces](#) radošo ieguldījumu Latvijas baleta mākslā un par [Aleksandru Lembergu](#) un Latvijas baletu 20. gadsimta 60.-80. gados. Zīmīgi, ka Latvijas baleta šodienā ir pēctecībā cieši saistīta ar šo abu lielo skolotāju ieguldījumu.

Helēna Tangijeva-Birzniece bija horeogrāfe, kura vienlaikus respektēja klasisko mantojumu un izprata laikmeta tendences. Viņa izskolojusi vairākas Latvijas baleta zvaigznes, un viņas skola atstājusi lielu iespaidu uz vairākām 20. gadsimta vidus Latvijas baleta paaudzēm. Sarmīte Graudiņa-Jakse, baletmeistares kādreizējā skolniece, savā stāstījumā vietnē [kulturaskanons.lv](#) akcentē, ka Tangijeva-Birzniece mācījusi nevis izpildītājus, bet radītājus, tādējādi rosinot aizdomāties par skolotāja profesijas uzdevumiem. Kā pedagoģe Tangijeva-Birzniece allaž uzsvērusi, ka dejojotājam ir būtiski paplašināt savu redzesloku visās mākslās, ne tikai ķermeņa kustību meistarībā.

Arī Aleksandra Lemberga horeogrāfa daiļradē vērojama Helēnas Tangijevas-Birznieces ietekme. Aleksandrs Lembergs kā ļoti daudzpusīgs dejojotājs līdz 1960. gadu sākumam dejoja galvenās lomas gandrīz visos iestudējumos. Tālākajā karjerā, kļuvis par operas un baleta teātra galveno baletmeistaru, 1970. un 1980. gados viņš savā trupā palīdzēja attīstīties vairākiem ļoti spilgtiem, izciliem dejojotājiem ar daudzveidīgu individualitāti. Tā dēvētie *Lemberga dejojotāji* tiek uzskatīti par vienu no izcilākajām paaudzēm Latvijas ba-

leta vēsturē, un liela daļa no viņiem ir šodienas baleta mākslinieku skolotāji. Vairāki no viņiem nozīmīgi ietekmē mūsdienu Latvijas baleta dzīvi joprojām – jau kopš 1993. gada [Aivars Leimanis](#) ir Latvijas Nacionālā baleta mākslinieciskais vadītājs, [Lita Beiris](#) ir [Starptautiskā Baltijas baleta festivāla](#) direktore un rīkotāja, savukārt Gunta Bāliņa – baletdejojāja, horeogrāfe un klasiskās dejas pedagoģe – kļuvusi par vienu no aktīvāk rakstošajām dejas teorētiķēm, kas 2025. gadā saņēmusi mūža balvu dejas mākslā.

Aleksandram Lembergam esot bijis raksturīgs iedrošināt savus skolēnus un sniegt viņiem arī otro iespēju, ja kādreiz kaut kas nav izdevies. Šo atbalstu audzēkņi pratuši novērtēt, jo labi zinājuši, ka trešo reizi gan baletmeistars vairs nepiedāvās, ja uzticētais uzdevums tomēr nebūs paveikts.

Rīgas balets. Attēls no kulturaskanons.lv

Latvijas kultūras kanona atspulgi aktuālās norisēs

Ņemot vērā, ka deja zināmā mērā ir gaistoša māksla, nav pārsteigums, ka, meklējot pēc nozares ["Deja"](#), programmas "Latvijas skolas soma" katalogā rezultāti nav tik daudzskaitlīgi, kā piemēram, mūzikas, kultūras mantojuma vai teātra nozarēs. Turklāt neviens no tiem tiešā un burtiskā veidā nav saistīts ar iepriekš nosauktajām kanona

vērtībām dejas nozarē. Taču iedziļinoties un aplūkojot dejas šodienas valodas kultūrvēsturiskās saknes, redzam, ka kanoniskās personības būtiski ietekmējušas mūsdienu Latvijas dejas ainavu.

Tradicionālie tautas svētki un, protams, arī [Dziesmu svētki](#) saistāmi ar tautas deju – no etno-

grāfiskās, dažādos godos dejojās, līdz skatuves dejai. 2025. gadā skolu deju kolektīvu bērni un jaunieši varēja gūt prieku un apliecināt savas prasmes dejā [Latvijas Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētkos](#) ar devīzi "Nāc gaviļēt!". Kopš 1948. gada *lielie* valsts mēroga Deju svētki notiek līdztekus Dziesmu svētkiem. Jau tolaik nozīmīga programmas daļa bijusi bērnu priekšnesumi, bet pirmie īstie Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētki norisinājās 1960. gada 23. jūnijā Rīgā. Lūk, arī saikne ar kanonu – baletmeistare Helēna Tangijeva-Birzniece savās horeogrāfijās veiksmīgi interpretēja arī latviešu tautas dejas mantojumu. Būdama viena no pirmo Deju svētku virsvadītājām, viņa nenoliedzami ietekmēja Latvijā populāro tautasdejas ansambļu kultūru.

1957. gadā Helēna Tangijeva-Birzniece iestudēja par valšu karali dēvētā komponista [Johana Štrausa](#) baletu "Pie zilās Donavas". Šis iestudējums piedzīvojis vairākus atjaunojumus. 2017. gadā Latvijas Nacionālā opera un balets atkal uzveda ["Pie zilās Donavas"](#), šoreiz īpaši par godu Tangijevas-Birznieces 110 gadu jubilejai. Iestudējums nu ir kļuvis par daļu no Latvijas baleta zelta fonda un atrodams Latvijas Nacionālās operas un baleta aktuālajā repertuārā. Atgādinām, ka ar programmas "Latvijas skolas soma" atbalstu skolēni var apmeklēt ikvienu Latvijas Nacionālās operas un baleta piedāvāto iestudējumu, un katrā no tiem vērosiet lielo baletmeistaru – Helēnas Tangijevas-Birznieces un Aleksandra Lemberga – skolas turpinātājus.

Programma "Latvijas skolas soma" rada arī iespējas iepazīt laikmetīgo deju. Virkne mobilo izrāžu piedāvā aicināt uz skolu laikmetīgās un klasiskās dejas māksliniekus, kuri iedrošinās skolēnus saprast deju un uzticēties tās vilkmei, piedomājot, ka ķermenis ir vienīgais, kas patiešām pieder mums pašiem, un varbūt tieši caur kustību mēs iepazīstam paši sevi vislabāk.

Izzināt tradīcijas un folkloru un tad arī pašiem izmēģināt tradicionālo danču soļus, tostarp gatavojoties Jāņu un citu gadskārtu svinībām, palīdz virkne norišu, kuras nodrošina savā darbības jomā augsti kvalificēti profesionāļi.

Biedrība "Kalnā kāpu gaviļēt". Publicitātes foto

Muzikāla nodarbība "Latviešu tradicionālās rotaļas un danči"

Piedāvā: Biedrība "Kalnā kāpu gaviļēt"

Norises laiks: Pēc pieprasījuma; klātienēs norise

Mērķauditorija: 1.-12. klase

Rotaļas un dejas tiek izvēlētas atbilstoši konkrētajiem svētkiem, gadalaikam un vecumposma spējām. Skolēni tiek iepazīstināti ar raksturīgākajiem latviešu tautas mūzikas instrumentiem, kurus spēlē norises vadītāji. Atbilstoši gadskārtai, var tikt izmantotas tradicionālās maskas vai tautastērpi, respektējot auditorijas vecumposma specifiku un norises laikā izglītojot par gadskārtai atbilstoša tērpa izvēli.

Nodarbība "Danči un rotaļas latviešu folklorā un sadzīvē"

Piedāvā: Biedrība "BalTfolk" un folkloras kopa "Dandari"

Norises laiks: Pēc pieprasījuma; klātienēs norise

Mērķauditorija: 1.-12. klase

Skolēni iepazīst un izpilda dažādas Latvijā pierakstītas dejas un rotaļas, vienlaikus attīstot mūzikas klausīšanās un sava ķermeņa kustību pārvaldīšanas iemaņas, kā arī sadarbošanos pāri vai grupā. Atbilstoši gadalaikam, konkrēti piemēri tiek pieskaņoti tuvākajām kalendāra gadskārtām un tāpat skolēniem ir iespēja iepazīt dažādus tautas mūzikas instrumentus.

Biedrība "BalTfolk" un folkloras kopa "Dandari". Publicitātes foto

Nodarbība “Iepazīsti latviešu dančus un rotaļas”

Piedāvā: Biedrība “Tradicionālās kultūras centrs”

Norises laiks: Pēc pieprasījuma; klātienes norise

Mērķauditorija: 1.-12. klase

Skolēni iepazīstas ar latviešu tradicionālajām spēlēm, dančiem un rotaļām no 9. gadsimta beigām līdz mūsdienām, kā arī izprot to aktualitāti dažādās mūsdienu situācijās – ikdienā, svētkos, danču sarīkojumos, Jāņos un citos gadskārtu gados, ģimenes svinībās.

Biedrība “Tradicionālās kultūras centrs”.

Publicitātes foto

*Biedrības “Upītes jauniešu folkloras kopa” nodarbība
“Iepazīsti latviešu dančus un rotaļas”. Publicitātes
foto*

Izzinoši radoša nodarbība “Tradicionālās Ziemeļlatgales spēles, rotaļas un rotaļdanči”

Piedāvā: Biedrība “Upītes jauniešu folkloras kopa”

Norises laiks: Pēc pieprasījuma; klātienes norise

Mērķauditorija: 1.-12. klase

Nodarbībā katra sekojošā spēle, rotaļa vai rotaļdeja ir aktīvāka, un tās elementi pakāpeniski kļūst sarežģītāki par iepriekšējiem. Rotaļu un rotaļdeju laikā tiek dziedāts un spēlēti tradicionālie mūzikas instrumenti – stabule, mandolīna, vijole, akordeons un bungas. Nodarbība notiek latviešu un latgaliešu valodā.

Muzejpedagoģiskā nodarbība “Deju rakstu noslēpumi”

Piedāvā: Latvijas Nacionālais rakstniecības un mūzikas muzejs

Norises laiks: Pēc pieprasījuma; klātienes norise

Mērķauditorija: 1.-12. klase

Nodarbībā skolēni meklē atbildes uz tādiem jautājumiem, kā piemēram, kopš kuriem laikiem Dziesmu svētki kļuva par tādiem, kā top deju svētku lieluzvedumi, kā latviešu tautas tērpi un raksti pārvēršas deju rakstos, ko svētku laikā dara virsvadītāji un kāda ir horeogrāfa loma, cik liels ir deju tērpiem atvēlētais deju laukums un kā viņi spēj tajā tik labi orientēties? Kāda būs latviešu skatuviskā tautas dejas nākotne un kā to ietekmēs jaunā horeogrāfu paaudze?

Rīgas cirka izrāde
"Aizbēgt līdzī cirkam".

Foto: Antons Grauds

cirks

Pirms lasiet tālāk, mazliet apdomājiet, kādas ir jūsu pirmās asociācijas, izdzirdot vārdu "cirks"? Iespējams, tās būs konkrētas krāsas - dzeltens un sarkans -, varbūt tie būs triki ar žonglēšanu vai priekšnesumi ar ziloņiem, tīģeriem, zirgiem un lāčiem, varbūt pirmās asociācijas tomēr būs personiskākas atmiņas, piemēram, cukurvate vai cirka smarža, bet varbūt tomēr pirmā prātā nāks kāda šausmu filma ar klaunu galvenā ļaundara lomā.

Daudzveidīgais cirks

Pirms lūkojam, kas programmas "Latvijas skolas soma" piedāvājumā atrodams [nozarē "Cirks"](#), te mazliet apkopojums no vārdnīcas [tezaurs.lv](#). Tas ziņo, ka cirks ir mākslas veids, kura galvenie žanri ir akrobātika, jāšanas sports, ekvilibrīstika, žonglēšana, klaunāde, dzīvnieku dresūra, ilu-

zionisms. Cirks ir arī ēka ar arēnu (manēžu) un amfiteātri (un mūsu [Rīgas cirka](#) ēka pati par sevi ir vērtība). Vēl cirks ir iestāde, uzņēmums, arī trupa, kas rīko izrādes ar akrobātu un citu mākslinieku piedalīšanos. Cirks Senajā Romā bija vieta karavadoņu triumfa gājienam, jātnieku un četrjūgu sacensībām un dūru cīņām. Sarunvalodā ar vārdu *cirks* apzīmē joku, interesantu, smieklīgi jocīgu gadījumu vai izdarību vai kā citādi organizētu mulsināšanu.

Lai kādas būtu definīcijas, asociācijas vai atmiņas, priekšstats par cirku ir ikvienam, pat tiem, kuri nekad mūžā nav to pieredzējuši klātienē, turklāt daudzi nesaskata tajā *nopietno* mākslu. Taču cirks ir mākslas veids, kurš visai spilgti, bieži groteski tiek izmantots kā kino, tā skatuves un vizuālajā mākslā, tādējādi izraisot spēcīgu emocionālo reakciju. Arī sadzīvē un komercijā cirka tēlam sava vieta, tāpat vērojami elementi dažādos leksikas slāņos - frazeoloģijā, piemēram, var runāt par cirku, kurš aizbraucis, atstājot klaunus. Cirks atainots arī vizuālajā mākslā gan pasaules, gan Latvijas mākslā, piemēram, mākslinieces Birutas Baumanes daiļradē viena no tēmām ir cirks - vide, klauni, akrobāti, personību portreti. Vienā no gleznām arī kanoniskā aktrise [Antra Liedskalniņa](#) (1930-2000) atainota kā tīģeru dresētāja. Cirka tēma ir saistījusi arī citus māksliniekus, piemēram, [Jēkabu Kazaku](#).

Ja reiz cirku ne vienmēr ir iespējams nodefinēt un ja reiz par to var runāt gan kā par mākslas formu, tā par izklaides iespēju, rosinājums ir nebaidīties no šī žanra un jauties visiem pārsteigumiem, ko sniedz daudzveidīgie cirka elementi. Lai gan vienlaikus ir izprotamas bažas par traušlajiem

izklaides vai mākslas svaru kausu jautājumiem un bažas par *bezgaumīgu un triviālu* pieredzi mākslas līdzsvara meklējumos, tas joprojām ir aicinājums tomēr uzdrīkstēties un mesties cirka pasaulē ar prasmīga virves dejojāja vieglumu, kam pamatā ir smags darbs un dziļa izpratne par cilvēku un sabiedrībā notiekošo.

*Cirks ir mākslas veids,
kurš visai spilgti, bieži
groteski tiek izmantots
kā kino, tā skatuves
un vizuālajā mākslā,
tādējādi izraisot spēcīgu
emocionālo reakciju*

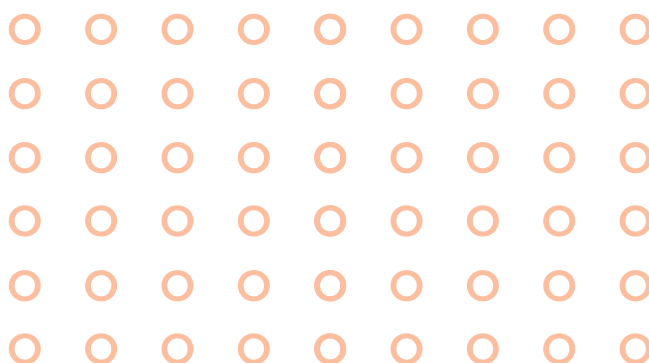
Cirkā sastopas viss stundu saraksts

Iesakām šī mākslas veida iepazīšanā piesaistīt arī sporta, dabas, tehnoloģiju un citu mācību satura jomu skolotājus, lai kopīgi pirms vai pēc norises pārrunātu izrādē izmantotos elementus konkrētu cirka disciplīnu ietvaros. Šādu elementu paredzami ir daudz – ķermeņa pārvaldīšana, spēks, veiklība, aprikojums, tērpa loma, materiāli, ķīmija, fizika. Tā ir pamatīga viela sarunām pēc izrādes, daloties iespaidos un emocijās, kā arī meklējot vārdus un formulējot savus secinājumus atgriezeniskajai saitei. Pārrunājot aizraujošas tehniskās lietas, allaž jāpatur prātā, kas ir izrādes vēstījums un kāpēc izvēlēti tieši tie vai citi mākslinieciskās izteiksmes līdzekļi.

Par Latvijas cirka vēsturi var uzzināt gan [Nacionālajā enciklopēdijā](#), gan citos avotos. Pirmās cirka viesizrādes Latvijas teritorijā notika 19. gadsimta

sākumā, kad ap 1864. gadu Rīgā, iepretim Vērmanes dārzam, tika uzcelta pagaidu koka cirka ēka viesizrāžu uzņemšanai vasaras sezonā. Ēka, ar kuru daudziem no mums asociējas Rīgas cirks, tika uzcelta 1888. gadā. Iespējams, tieši Merķeļa ielas ēkā savus pirmos klaunus un žonglierus bērnībā sastapa mūsdienu skolēnu skolotāji, vecāki un vecvecāki.

Vienīgā Latvijas kultūras kanona vērtība, kuru asociatīvi varam sasaistīt ar cirkam raksturīgiem izteiksmes līdzekļiem, ir 20. gadsimta 60. gadu beigās–70. gados Roberta Ligerā vadītā ["Rīgas pantomīma"](#). Pantomīma, savukārt, saskaņā ar vārdnīcu apgalvojumiem ir specifisks aktiera tēlojuma veids, kurā dažādas darbības, norises tiek atspoguļotas ar nosacītām ķermeņa kustībām un vaibstiem, tas ir uzvedums vai izrāde, kurā izmanto šādu tēlojuma veidu. Kā klauni un akrobāti, tā pantomīmas aktieri nereti lieto tik izteiksmīgu grimu, ka cilvēka īstā seja zem tā gandrīz nemaz nav atpazīstama. Kā cirkā, tā pantomīmā galvenie izteiksmes līdzekļi ir cilvēka ķermenis un sejas izteiksme. Jau kādu laiku [Dzīvnieku aizsardzības likums](#) aizliedz gan savvaļas, gan nebrīvē audzētus dzīvniekus apmācīt un izmantot cirka priekšnesumos. Mēs ar lepnumu varam apgalvot, ka jau pirms likuma ieviešanas pasaules un drīz arī Latvijas laikmetīgais cirks pauda nostāju, ka cirkam jābūt izvēlei un tas ir cilvēka ķermeņa spēju priekšnesums. Rīgas cirks joprojām turpina Ligerā uzsākto ceļu – radīt izrādes ar spēcīgu vēstījumu, kurās galvenais instruments ir cilvēka ķermenis.

Lielās personības un skolotāji cirka nozarē

"Rīgas pantomīmas" dibinātājs un ilggadējais vadītājs, aktieris un režisors Roberts Ligers, starp citu, arī jau pieminētās Antras Liedskalniņas skolas un studiju biedrs, pēc Latvijas Konservatorijas Teātra fakultātes beigšanas darbojies Eduarda Smiļģa vadītajā Dailes teātrī un paralēli visai drīz kļuva arī par Celtnieku kultūras nama "Ok-

“

“

A group of five acrobats, three men and two women, are performing a complex aerial routine on a stage. They are dressed in bright red long-sleeved shirts and pants, with some wearing yellow skirts or pants. The performers are in various dynamic poses, with some standing on yellow chairs and others suspended in the air, holding onto a yellow metal frame. The background is a dark, industrial-looking space with a yellow metal structure. The floor is a solid yellow color. The overall scene is vibrant and energetic.

cirks

27

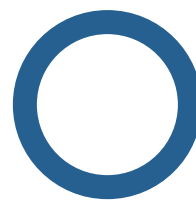

*Rīgas cirka klaunādes izrāde "Pačamamo".
Foto: Kaspars Teilāns*

Klaunādes izrāde "Pačamamo"

Piedāvā: VSIA "Rīgas cirks"
Norises laiks: Pēc pieprasījuma; klātienes norise
Mērķauditorija: 1.-9. klase

Klauns Cronopio, kurš ir argentīnietis ar latviešu saknēm, izrādē uzbur komisku un sirsnīgu ne pārāk veikla ceļotāja tēlu un humora valodā runā par lielām un mazām pazīstamām tēmām.

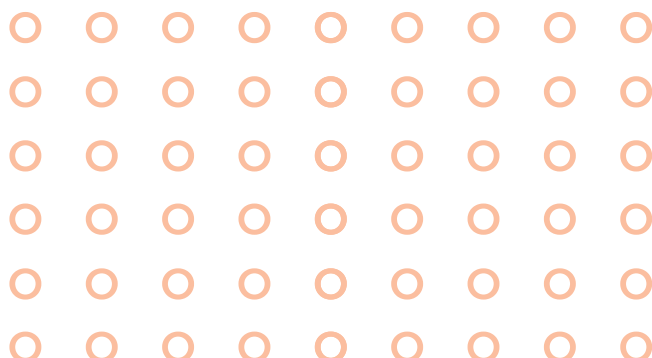

Vizuālās žonglēšanas izrāde "Ouroboros"

Piedāvā: VSIA "Rīgas cirks"
Norises laiks: Pēc pieprasījuma; klātienes norise
Mērķauditorija: 1.-12. klase

Laikmetīgā cirka izrāde, kas, apvienojot cirku, mūziku un dramaturģiju, stāsta par matemātiskām figūrām sasaistē ar pasaules vēstures attīstību. Izrādes māksliniecisko valodu veido vizuālās žonglēšanas un objektu manipulācijas tehnikas apvienojumā ar mūziku.

*Rīgas cirka vizuālās žonglēšanas izrāde "Ouroboros".
Publicitātes foto*

Koncertizrāde "Orķestromīma"

Piedāvā: Orķestris "Rīga" un mīmu ansamblis "Rīgas pantomīma"

Norises laiks: Pēc pieprasījuma; klātienes norise

Mērķauditorija: 1.-9. klase

Tiešie Roberta Ligera skolas nosaukuma mantotāji un mīmu ceļa turpinātāji – ansamblis "Rīgas pantomīma" – kopā ar orķestra "Rīga" mūziķiem savā repertuārā izveidojuši muzikāli teatrālu notikumu "Orķestromīma", atkal parādot un pierādot, ka skatuves mākslā nozares lielākoties tiek sapludinātas, lai rezultāts maksimāli trāpīgi sasniegtu iecerēto mērķi.

Orķestra "Rīga" un mīmu ansambļa "Rīgas pantomīma" koncertizrāde "Orķestromīma".

Foto: Jānis Porietis

Muzejpedagoģiskā nodarbība "Iluzionisma teātris un muzejs mystero". Foto: Oskars Artūrs Upenieks

Mujejpedagoģiskā nodarbība "Iluzionisma teātris un muzejs mystero"

Piedāvā: Iluzionisma teātris un muzejs "Mystero"

Norises laiks: Pēc pieprasījuma; gan klātienes, gan digitāla norise

Mērķauditorija: 1.-12. klase

Iluzionisma teātrī un muzejā "Mystero" notiek iluzionistu Pecolli veidotās mūsdienu cirka izrādes ar oriģināliem izteiksmes līdzekļiem, stāstot par to, kā cilvēks pats atklāj un attīsta savu potenciālu.

Izrāde "Aizbēgt līdzī cirkam"

Piedāvā: VSIA "Rīgas cirks"

Norises laiks: Gan pēc iepriekš izsludināta grafika, gan pieprasījuma; klātienes norise

Mērķauditorija: 1.-5. klase

Izrāde ieved skatītājus gan cirka krāsainajā pasaulē, gan parāda tā neredzamo pusi, kurā uzdrīkstēšanās un neatlaidība ir klātesoši katrā solī. Tajā satiekas seši jauni mākslinieki, kuri, skatoties cirka pagātnē un daloties savā personīgajā pieredzē, pēta, kāpēc arī mūsdienās aizbēgt līdzī cirkam ir tik vilinoši?

vizuālā māksla

Skolotājam, domājot par plānotā notikuma mērķi un uzdevumiem, zināšanu ieguves procesā bieži nākas atbildēt uz populārākajiem skolēnu jautājumiem: kāda tam jēga un kur man tas noderēs?

Ja uz pirmo jautājumu daudzi atbildes meklē visu mūžu, tad uz otro rast atbildi varētu būt mazliet vieglāk. Turklāt mākslas darbs reizumis var sasniegt tādu mērķi, kādu tā radītājs nemaz apzināti nav ielicis. Viens no vizuālās mākslas (un arī citu mākslas nozaru) *noderēšanas* veidiem ir rosināt skatītāju domāt pašam bez sākotnēji iedotas formulas vai rāmja, un tieši šī patstāvīgā domāšana, apaudzēta ar zināšanām, palēnām var aizvest līdz tam, ko saucam par spēju vai prasmi *saprast mākslu*.

Ar vizuālo mākslu tradicionāli saprotam glezniecību un tēlniecību. Mūsu sabiedrībā daudzi iesaistās gudros strīdos par to, kas ir laba māksla. Daudziem ir viedoklis tieši par laikmetīgo mākslu, veidojot amplitūdu no *es ar' tā protu līdz man to nesaprast*. Daudzi prot gudri pateikt *man patīk, man nepatīk*. Daži mēdz gudri noburkšķēt *nu, tas jau tāds mālējums, ko niekus, vecmeistari, lūk, tie prata amatu, gan glazējumu, gan faktūru*.

Lai viedokļu apmaiņa un diskusija būtu savstarpēji bagātinoša, vislabāk būtu atgriezties pie skolotāja primārā uzdevuma – palīdzēt skolēniem gūt izpratni un zināšanas. Tieši zināšanas ir pamatu pamats ceļam uz arvien plašāku redzesloku; tās palīdz ieraudzīt, ka divi, savienojot ar divi, ir četri, ka dzeltens, savienojot ar zilu, būs dažādi zaļš un ka labi zīmēt nav tikai talants, bet arī darbs.

Lai izprastu un mācītos, nepieciešams laiks

Pirmais ieteikums: dodiet skolēniem laiku! Tas ir tieši tik vienkārši. Šis mierīgais un tradicionālais paņēmieni – mierīga vērošana – steigas laikmetā bieži vien piemirstas. Vai atcerieties, kad pēdējo reizi kaut tikai piecas minūtes esat mierīgi vērojuši gleznu? Vienkārši skatījušies un ļāvušies atēlam bez analīzes, bez viedokļa formulēšanas? Izvēlieties vienu no gleznām un aiciniet skolēnus to vērot! Variet sākt arī ar to, ka skolēni vēro katrs pats sevis izvēlētu gleznu. Neko par to pagaidām nelasiet, neko nenoskaidrojiet – nedz kādu mākslas virzienu tā pārstāv, nedz ko jaunu ienesusi Latvijas mākslas pasaulē vai ko do-

“

“

Janis Rozentāls "No baznīcas (Pēc dievkalpojuma)", 1894. Attēls no kulturaskanons.lv

zaka glezna "[Bēgļi](#)" (1917) un Teodora Zaļkalna skulptūra "[Sēdošā māmiņa](#)" (1916–1923) – muzejā eksponēti līdzās, turpat arī [Jāzepa Grosvalda strēlnieku sērija](#) (1916–1917). Šis kopums iezīmē skaudro kara tēmu mākslā. Telpā netālu skatītāju sveicina arī Niklāva Strunkes glezna "[Cilvēks, kas ieiet istabā](#)" (1927). Muzejā atrodas Ģederta Eliasa glezna "[Pie akas](#)" (ap 1935), Borisa Bērziņa ikoniskais darbs "[Mākslinieks un modelis](#)" (1985), pāris paraugu no Jāņa Jaunsudrabiņa "[Baltās grāmatas](#)" [ilustrācijām](#) (1914) un Kārļa Padega grafikas no dramatiskās sērijas "[Sarkanie smieklī](#)" (1930–1931). Muzeja krājumā ir arī fotogrāfijas no Egona Spura [cikla "Rīgas proletāriešu rajoni 19. gadsimta beigās, 20. gadsimta sākums"](#) (20. gadsimta 70.–80. gadi), kuras tiek parādītas dažādās tematiskajās izstādēs. Savukārt [darbnīcas "Baltars" porcelāna izstrādājumi](#) (1925–1928) apskatāmi Vecrīgā, [Dekoratīvās mākslas un dizaina muzejā](#) (DMDM).

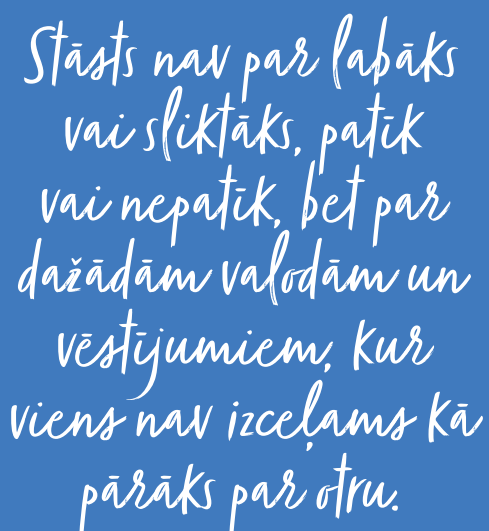
Uzdevums, kas skolēniem veicams muzeja apmeklējuma laikā, būs skolotāja izvēlēts, jo iespēju ir daudz. Piemēram, kad Teodora Zaļkalna "Sēdošā māmiņa" aplūkota, varētu mēģināt to salīdzināt ar turpat zālē esošo Martas Skulmes

darināto skulptūru "Vidzemniece". Viņa arī sēž, arī ir sieviete, bet mugura taisna, galvas lakatiņš sedz lepnu, nevis skumju galvu. Stāsts nav par *labāks vai sliktāks, patīk vai nepatīk*, bet par dažādām valodām un vēstījumiem, kur viens nav izceļams kā pārāks par otru.

Lai gan 20. gadsimta. 70.–80. gadu [Latvijas plakāti](#) kanona sarakstā ievietoti dizaina nozarē, drīzāk rosinātu par tiem runāt laikmetīgās mākslas kontekstā. Šī laika plakāti pildīja ne tikai informējoša materiāla vai kāda sociālā vēstījuma nodošanas funkciju, bet bija arī pašvērtīgi mākslas darbi un spilgti grafikas dizaina paraugi. Šajās desmitgadēs darbojās vairākas spilgtas plakātistu paaudzes, radot īpaši blīvu izcilu darbu ainu. Izcilāko Latvijas plakātu meistarū vidū ir mākslinieki Juris Dīmiters, Ilmārs Blumbergs, Gūnārs Kirke, Laimonis Šēnbergs, Georgs Smelters un citi. Daži no plakātiem aplūkojami Latvijas Nacionālā mākslas muzeja pastāvīgajā ekspozīcijā "[Mūra nojaukšana. Latvijas māksla 1985–1991](#)", reizēm šie kanoniskie plakāti tiek izmantoti dažādās izstādēs, pie kam ne tikai mākslas muzejā. To attēlus atradīsiet arī digitālajos resursos.

Teodors Zaļkalns "Sēdošā māmiņa", 1916–1923. Attēls no kulturaskanons.lv

Viens no veidiem, kā jau pirms muzeju apmeklējuma atklāt skolēniem ceļu uz mākslas darba būtību, kontekstu, kā arī vizuālo darbu un to radītāju mijiedarbību, ir kanonisko darbu reprodukciju apskate skolā vai mājās. Šāda informācija atrodama, piemēram, izpētot vietni kulturaskanons.lv. Taču atkal aiciniet skolēnus un paši dariet to lēnām un nesteidzīgi, lai tas kļūst par īpašu vingrinājumu vai pat piedzīvojumu vizuāli pārsātinātajā ikdienā.

Zināšanas par mākslas vēsturi un attīstību palīdz ievērot pēctecību un ietekmi mūsdienu mākslinieku darbos. Laikmetīgās mākslas vēstījumu ieraudzīt savukārt palīdz tieši [informētība par](#)

*Viļhelms Purvītis "Pavasara ūdeņi (Maestoso)", ap
1910. Attēls no kulturaskanons.lv*

[darba teorētisko pamatu](#). Vizuālās mākslas izpratnē zināšanas par nozari ir ļoti nozīmīgas pavadones kvalitatīvai pieredzei. Ja liekas, ka visa ir daudz par daudz, vislabākais ceļvedis uz mākslas pasauli skolēniem šajā pasaulē būs [Latvijas Laikmetīgās mākslas centra](#) daudzveidīgais, teju desmit dažādu norišu piedāvājums, pēc pieprasījuma ierodoties izglītības iestādē.

2024./2025. gadu mijā LNMM galvenajā ēkā bija apskatāma Latvijas Laikmetīgās mākslas centra un Malmes Mākslas muzeja (Zviedrija) veidotā izstāde "Latvijas kolekcija", kas parādīja 20. gadsimta sākuma Latvijas mākslinieku darbus no Malmes muzeja krājuma un tos papildinošus mūsdienu autoru jaundarbus. Šī izstāde pieminama kā paraugs, ka ikvienā notikumā var būt ieraugāmas sakarības, interpretācijas un atsaucis uz jau zināmo, ja vien šīs zināšanas ir. Piemēram, Niklāva Strunkes porcelāna karafes izmantotas levas Kraules-Kūnas 3D drukas darbā "Nevien-
dabīga perspektīva", kura anotācijā teikts: "Esam pieraduši domāt par muzejiem kā neitrālu pagātnes liecību krājējiem, bet to saturu ietekmē subjektīvas gaumes, kari, dabas stihijas, politiskā aktualitāte un bieži vien arī nejaušu notikumu virknes. Dekoratīvās Mākslas un dizaina muzeja kolekcijā atrodas maz Latvijas starpkaru perioda keramikas paraugu. [...] Mūsdienu informācijas pārsātinātībā, kad iespējams radīt neizmērojamu skaitu fiktīvu, uzlabotu un ģenerētu realitātes atveidu, vērts aizdomāties, kādu informāciju par laiku, kurā dzīvojam, atstāsim nākamajām paaudzēm."

Foto mākslas vēstures stāsti mēdz būt gan LNMM izstādēs, gan [Latvijas Fotogrāfijas muzejā](#), savukārt zināšanas par mūsdienu fotogrāfijas pasauli gūstamas no ISSP Jauniešu skolas programmas

veidotājiem. [ISSP piedāvā](#) visu vecumu bērniem un jauniešiem radoši iepazīt fotogrāfiju un tās plašos izmantošanas veidus, gūt ieskatu vizuālajā lasītprasmē un attēlu veidošanas pamatos. Iedziļinoties un izmēģinot fotogrāfiju kā vizuālās mākslas mediju un mācoties pārdomātā veidā radīt un lasīt attēlus, nodarbības veicina jauniešos izpratni par mūsdienu kultūru un estētiku.

Vilhelms Purvītis "Ziema", ap 1910.
Attēls no kulturaskanons.lv

kā arī attīsta spēju domāt un darboties radoši. Vienlaikus ISSP fotogrāfi zina nozares vēsturi un ar cieņu izturas pret Egonu Spuri un citiem Latvijas foto mākslas grandiem.

Programma "Latvijas skolas soma" nenogurstoši rāda, ka izcila profesionālā kultūra sastopama ne tikai Rīgā, bet daudzviet Latvijā. Tā, piemēram, Liepājas, Madonas, Gulbenes, Daugavpils, Alūksnes, Tukuma, Rēzeknes, Naujenes, Aizputes, Talsu, Valmieras, Preiļu un citu novadu muzeji un kultūras centri regulāri organizē mākslas izstādes, kā arī pastāvīgo ekspozīciju ietvaros piedāvā ar mākslas valodas apguvi saistītas norises. Tātad mākslas pasaules oriģinālu iepazīšanas iespēju daudz ir arī novados.

Noslēdzot ievadā minēto jautājumu par zināšanu lietderīgumu nākotnē, vērta piebilst, ka vizuālās mākslas vēstures kodi mūsdienu digitālās vides izteiktajā attēlu pasaulē vēl ilgi un daudzās profesijās būs klātesoši. Pat ja skolēns nejutīs emocionālu pacēlumu, noraugoties liegas vēja pūsmas apdvestā bēši tonētā vecmeistara ainavā, viņš būs briedinājis un attīstījis sevi kompozīcijas un krāsu attiecību sajūtu, lai veiktu savu ieguldījumu

un spētu zinoši atpazīt vai piekorigēt mākslīgā intelekta palīgu radītos vizuālos risinājumus.

Porcelāna apgleznošanas darbnīcas "Baltars" izstrādājums. Attēls no kulturaskanons.lv

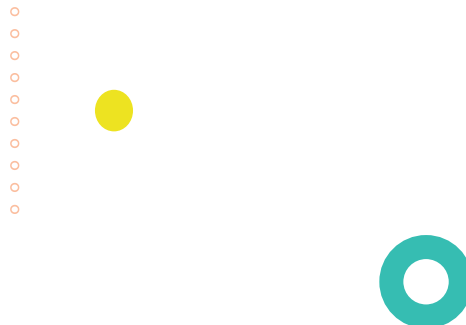
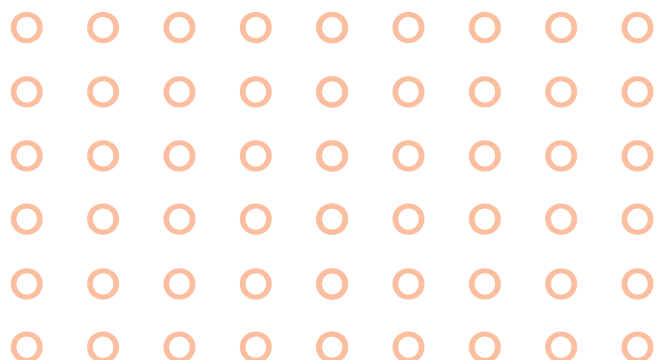

*Dekoratīvās mākslas un dizaina muzeja mākslas un dizaina ekspedīcija "Iepazīsti keramiku!".
Publicitātes foto*

Mākslas un dizaina ekspedīcija "Iepazīsti keramiku!"

Piedāvā: Dekoratīvās mākslas un dizaina muzejs
Norises laiks: Pēc pieprasījuma; klātienēs norise
Mērķauditorija: 1.-9. klase

Viesojoties Dekoratīvās mākslas un dizaina muzejā, skolēni ekspozīcijā īpaši pēta legendārās porcelāna apgleznošanas darbnīcas "Baltars" (1924-1928) kolekciju, kā arī keramikas un porcelāna darbus, kas radīti laika posmā no 19. gadsimta beigām līdz pat mūsdienām, mācoties saskatīt keramikas plastikas iespējas un virsmas apstrādes daudzveidību.

Ekspozīcijas izzināšana "Atklāj mākslas muzeju!"

Piedāvā: Latvijas Nacionālais mākslas muzejs
Norises laiks: Pēc pieprasījuma; klātienēs norise
Mērķauditorija: 1.-12. klase

Latvijas Nacionālais mākslas muzejs un tā ekspozīcija piedāvā aizraujošu ceļojumu ievērojamu notikumu un personību pilnā pasaulē. Tajā skolēni iepazīsies ar dažādiem mākslas procesiem vēstures gaitā Latvijā un ievērojamākajiem meistardarbiem, tostarp arī Latvijas kultūras kanonā iekļautos, izceļot katra perioda nozīmīgākās, izcilākās parādības, autorus, kā arī inovācijas un veidojot interesi un izpratni par vispārzināmo, problemātisko un neviennozīmīgo mākslā.

Latvijas Nacionālā mākslas muzeja ekspozīcijas izzināšana "Atklāj mākslas muzeju!". Publicitātes foto

Muzejpedagoģiskā nodarbība “Iepazīsti mākslas valodu!”

Piedāvā: Latvijas Nacionālais mākslas muzejs
Norises laiks: Pēc pieprasījuma; klātienes norise
Mērķauditorija: 1.-12. klase

Latvijas Nacionālais mākslas muzejs ir lielākā profesionālās mākslas krātuve valstī, kur apskatāma arī klasiskās mākslas ekspozīcija no 19. gadsimta līdz 20. gadsimta vidum un aptver gan mūsu vecmeistaru, gan modernistu daiļradi. Muzejs piedāvā sešas nodarbību tēmas un apakštēmas par mākslas valodu, kas ir iekšēji plašas, mākslas izglītībā aktuālas un radoši interpretējamas.

*Latvijas Nacionālā mākslas muzeja
muzejpedagoģiskā nodarbība “Iepazīsti mākslas
valodu!”. Publicitātes foto*

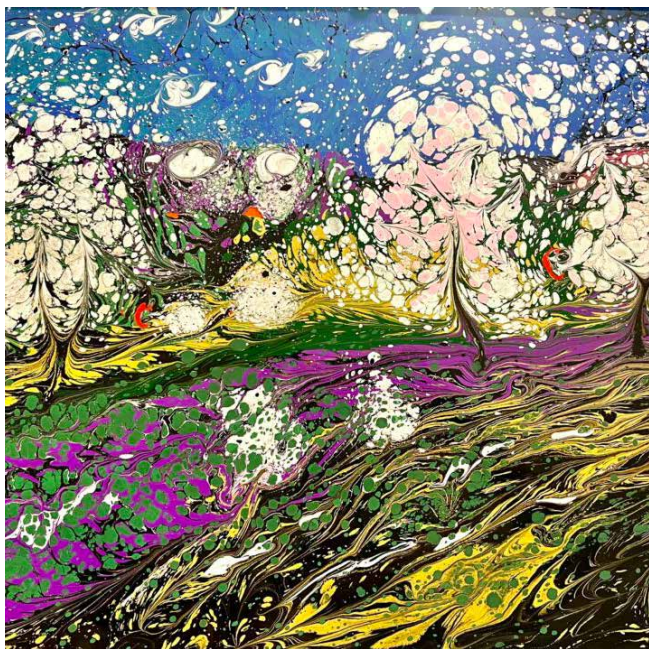

*Jaņa Rozentāla Saldus vēstures un mākslas
muzeja muzejpedagoģiskā nodarbība “Iepazīsti Jani
Rozentālu!”. Publicitātes foto*

Muzejpedagoģiskā nodarbība “Iepazīsti Jani Rozentālu!”

Piedāvā: J. Rozentāla Saldus vēstures
un mākslas muzejs
Norises laiks: Pēc pieprasījuma; klātienes norise
Mērķauditorija: 1.-12. klase

Latvijas kultūras kanonā kā izcila personība iekļauts Janis Rozentāls. Viņa daiļrade iepazīstama nevien Rīgā, bet arī Jaņa Rozentāla Saldus vēstures un mākslas muzejā. Ar Saldus Janim Rozentālam saistās bērnības atmiņas, te gleznots slavenais diplomdarbs. Jaņa Rozentāla celtajā darbnīcā tagad aplūkojami mākslinieka oriģināldarbi un iekārtota ekspozīcija, kuras ietvaros iespējams noskatīties filmu par viņa dzīvi un daiļradi.

Interaktīva performance "Purvītis. Koši pelēkais latvietis". Publicitātes foto

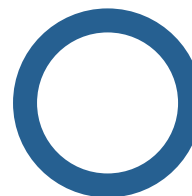
Interaktīva performance "Purvītis. Koši pelēkais latvietis"

Piedāvā: Māksliniece Anda Kolosova

Norises laiks: Pēc pieprasījuma; klātienes norise

Mērķauditorija: 1.-12. klase

Viens no veidiem, kā parādīt Latvijas senās glezniecības vērtības mūsdienīgā interpretācijā, aktualizēt jaunrades tēmu un radīt bērnos interesi par klasisko un laikmetīgo glezniecību, ir veidot performanci, kurā tiek izmantota ebru tehnika – gleznošana uz ūdens, kas senāk izmantota grāmatu ilustrēšanai. Māksliniece Anda Kolosova to demonstrē ar Vilhelma Purviša gleznām "Ziedonis", "Pavasara ūdeņi" un "Ziema".

Literārā tikšanās "Mākslas detektīvi" ar rakstnieci Luīzi Pastori

Piedāvā: Rakstniece Luīze Pastore

Norises laiks: Pēc pieprasījuma; klātienes norise

Mērķauditorija: 1.-4. klase

Apliecinot dažādu mākslu ciešo saikni, rakstniece Luīze Pastore piedāvā izmantot detektīvžanru kā instrumentu, ar kura palīdzību bērni iepazīstas ar latviešu mākslas vēstures norisēm un Latvijas kultūras kanonā iekļautajiem mākslas darbiem.

*Literārā tikšanās "Mākslas detektīvi"
ar rakstnieci Luīzi Pastori. Publicitātes foto*

kino

Vai šonedēļ esi skatījies kādu filmu vai iecienīta seriāla epizodi? Visticamāk, uz šo jautājumu atbildēsi ar jā. Kino pasaule ir mūsu ikdienas daļa. Kino palīdz atpūsties, aizmirsties, arī bagātināties, līdzpārdzīvojot notikumiem uz ekrāna un saklausot pausto vēstījumu.

Pat bez specifiskām aptaujām un pētījumiem varam droši pieņemt, ka filmas skatās arī tie, kuri apgalvo, ka *kultūra uz mani neattiecas*. Tātad attecas gan.

Programmas "Latvijas skolas soma" kultūras norīšu piedāvājumā ir gan iespēja iepazīt Latvijas kino piemērus kinoteātros, turklāt ne tikai repertuārā norādītajos laikos, bet arī iepriekš vienojoties par konkrētas filmas demonstrēšanu sev ērtā laikā. Šādu iespēju piedāvā [kinoteātris "Splendid Palace"](#) un ["Forum Cinemas"](#) Rīgā un ["Cinamon"](#) kinoteātri Rīgā un Liepājā. Savukārt [biedrība "Ki-](#)

[nopunkts](#)" būs labs sadarbības partneris, lai skatītos iecerēto filmu savas pašvaldības kultūras un izglītības iestādēs, tātad arī skolās. Laba sadarbība skolotājiem ir arī ar Latvijas Kinematogrāfistu savienības projektu ["Kino visiem un visur Latvijā"](#), kas piedāvā izglītības iestādēm mācību procesā iekļaut arī visjaunākās filmas.

Mācīties vēsturi un dzīvi kino valodā

Lai nolasītu kino valodā ietverto vēstījumu, vislabākā izvēle vienmēr būs papildināt jauno un aktuālo ar kultūrvēsturisko fonu, jo kā ikvienā mākslas izpausmē, arī kino labākai izpratnei nepieciešamas zināšanas. Latvijas kultūras kanonā

“

Noskaidrot, kādas profesijas iesaistītas kino filmas tapšanā, ir kopīgs darbs, daļa no kultūras valodas apguves.

”

filmu nozarē iekļautie 12 darbi iezīmē svarīgus pagrieziena punktus Latvijas kinomākslā, un katrā gadījumā tas saistās arī ar filmas popularitāti. Nozares profesionāļi Latvijas kultūras kanona sarakstā izvēlējušies iekļaut filmas, kuru augstvērtīgā mākslinieciskā kvalitāte izceļas un kas perfekti iekļaujas vai pat apsteigušas to iznākšanas laika pasaules kino tendences. Ja skolēni šīs filmas nav redzējuši, tad pirmais ieteikums, pat lūgums, ir ielānot un izdarīt to mācību procesa laikā, jo tās visas var noskatīties tiešsaistē Nacionālā kino centra portālā Filmas.lv. Šo darbiņu nevajadzētu atlikt uz citu gadu.

Senākais Latvijas kultūras kanonā iekļautais darbs ir 1930. gada filma [“Lāčplēsis”](#) – savam laikam novatorisks vērienīga inscenējuma un vēsturiska dokumenta apvienojums ar paralēlo sižetu divās pasaulēs, mītiskajā un reālajā. Savukārt [“Baltie zvani”](#) ir 1961. gadā ar spēlfilmās paņēmieniem uzņemts darbs, kuru dēvē par pamatakmeni Rīgas poētiskā dokumentālā kino skolas. Tā ir iespēja aplūkot pilsētu pirms vairāk nekā 60 gadiem. Kā viena, tā otra filma lieliski papildinās vēstures stundās apgūto.

Spēlfilma [“Lāčplēsis”](#), 1930.
Attēls no kulturaskanons.lv

1966. gadā tapa filma [“Purva bridējs”](#) pēc [Rūdolfa Blaumaņa](#) tāda paša nosaukuma noveles un arī lugas [“Ugunī”](#). Šī filma kļuva par lokālu iemeslu pasaulē tolaik aktivizētajai diskusijai par atļaušanās robežām ekranizācijās. Otrs Blaumaņa darba ekranizējums, 1971. gadā tapusi filma [“Nāves ēnā”](#), tiek raksturots kā izcils paraugs radošai, nevis burtiskai literatūras klasikas interpretācijai kinofilmā.

Par 60. gadu brīvības alku kinematogrāfisku kvintesenci un sirdsapziņas balsi dēvē filmu [“Elpojiet dziļi...” jeb “Četri balti krekli”](#), otra šī paša režisora filma kanona sarakstā [“Ceplis”](#) (1972) ir par joprojām aktuālām sabiedriskām un politiskām tēmām, vienlaikus stilistiski smalka satīra par mūžīgiem netikumiem un vājībām.

1974. gada filma [“Ābols upē”](#) ir neparasts gadījums Latvijas kino vēsturē – tā ir dokumentālā vidē uzņemta spēlfilma, iespējami maz iejaucoties īstās dzīves norisēs, vairumā gadījumu tās tikai provocējot, ne inscenējot. Šajā filmā skolēni redzēs 70. gadu Rīgas ielas, cilvēku ieradumus, atmosfēru, turklāt atsevišķas nianšes saistītas ar citu nozaru kanona vērtībām – Vecrīgas silueta mainība, Jāņi pilsētā, pārdomas par lībiešu pagātni, pat dziesma no filmas [“Elpojiet dziļi...”](#) u. c. Filmas romantiskā līnija piedāvā vairākus aspektus, ko kopā ar vidusskolēniem analizēt no cilvēku attiecību un lomu viedokļa.

Tikai 10 minūtes jūsu skatīšanās laika prasīs darbs [“Vecāks par desmit minūtēm”](#) (1978). Šai dokumentālajai filmai ir kāda saikne arī ar citu

Pat bez specifiskām
aptaujām un
pētījumiem varam
droši pieņemt, ka
filmas skatās arī
tie, kuri apgalvo,
ka kultūra uz mani
neattiecas. Tātad
attiecas gan.

Latvijas Kultūras akadēmijas Latvijas Kino muzeja muzejpedagoģiskā nodarbība “Kā top kino? Latvijas filmu mākslinieki”. Foto: Inese Kalniņa

Muzejpedagoģiskā nodarbība “Kā top kino? Latvijas filmu mākslinieki”

Piedāvā: Latvijas Kultūras akadēmijas
Latvijas Kino muzejs

Norises laiks: Pēc pieprasījuma; klātienes norise

Mērķauditorija: 5.-12. klase

Nodarbība iepazīstina ar mazāk redzamiem, taču ļoti nozīmīgiem profesionāļiem – Latvijas filmu māksliniekiem – dekorāciju, kostīmu, grīma, specefektu meistariem – un viņu ieguldījumu Latvijas kino industrijā. Stāstījumu papildina izstādē “Uzburt pasaules. Latvijas filmu mākslinieki” eksponētās unikālās kinovēstures liecības – dekorāciju, kostīmu, grīma skices un to īstenojums filmās, specefektu veidošanas tehnoloģijas dažādos laika periodos, kanonisku Latvijas filmu vides kopijas u. c., kas aptver mākslinieku darbu Latvijas kino vairāk nekā 100 gadu garumā – no pirmās Latvijas Republikā uzņemtās spēlfilmas “Es karā aiziedams” (1920) līdz 21. gadsimta 20. gadu Latvijas kinomākslas darbiem.

Dokumentālo filmu kinolektorijs “Latvijas Kods”

Piedāvā: Biedrība “Dokumentālists”

Norises laiks: Pēc pieprasījuma; klātienes norise

Mērķauditorija: 5.-12. klase

Dokumentālā kino programma iepazīstina ar Latvijā veidotām dokumentālajām filmām, kas ir kļuvušas par kino klasiku, piemēram, Herca Franka filmu “Par desmit minūtēm vecāks”, kas iekļauta pasaules desmit labāko dokumentālo īsfilmu sarakstā, un jaunākajām dokumentālajām filmām, kas stāsta par nesenās vēstures notikumiem vai atspoguļo šodienas aktualitātes.

Izzinoša animācijas nodarbība “Grāmata. Lelle. Kino”

Piedāvā: Filmu studija “Animācijas brigāde”

Norises laiks: Pēc pieprasījuma; klātienes norise

Mērķauditorija: 1.-4. klase

Nodarbībā skolēni izzina, kā notikumi no grāmatas lappusēm pārtop animācijas filmā, tā iepazīstot vai atsaucot atmiņā latviešu leļļu animācijas filmas, kas tapušas tieši pēc literāro darbu motīviem. “Vanadziņš”, “Pasaka par Vērdiņu”, “Poēm pa kulšēn”, “Zīlūks”, “Kraukšķītis” un “Zirņa bērni” ir tikai dažas leļļu filmas, kuru pamatā ir latviešu autoru literārie darbi.

Vai grāmatā izlasītais stāsts atšķiras no tā, ko redzam filmā? Tas ir aicinājums skatīties, salīdzināt, vērtēt un atklāt literatūras un kino ciešo mijiedarbību, kopīgo un atšķirīgo, izzināt profesionāļu darbu un pašiem radoši līdzdarboties.

Norises laiks: Pēc pieprasījuma; klātienes norise
Mērkauditorija: 5.-12. klase

*Mārupes novada Babītes KIC filiāles “Vietvalži”
muzejpedagoģiskā nodarbība “Eduards Pāvuls –
aktieris pret savu gribu”. Publicitātes foto*

*Biedrības "Latvijas Aktieru asociācija" kinolektorijs
"Latviešu kino 1970.–1990. gados". Publicitātes foto*

*Kinolektorijs
"Latviešu kino
1970.–1990. gados"*

Piedāvā: Biedrība "Latvijas Aktieru asociācija"
Norises laiks: Pēc pieprasījuma; klātienes norise
Mērkauditorija: 10.-12. klase

Kinolektorijis ir iepazīšanās ar notikumiem Latvijas kino vēsturē, īpaši pievērsoties filmām, kas tapušas laikā no 1970. līdz 1990. gadam Rīgas kinostudijā. Šajā periodā radītas daudzas filmas, kas iekļautas arī Latvijas kultūras kanonā, piemēram, spēlfilmas "Puika", "Ceplis" un citas. Demonstrējot filmu fragmentus, aktieris, režisors un producents Rolands, kurš pats ir piedalījies šo filmu tapšanā kā aktieris, stāsta par kino filmu veidošanas procesu un nozīmīgām personībām, kas radījušas šos darbus, tā veicinot dziļāku izpratni par 20. gadsimta beigju kino vēsturi Latvijā.

Rundāles pils. Foto: Kaspars Teilāns

arhitektūra

Arhitektūras un dizaina nozari kanonā veido daudzveidīgs 18 vērtību kopums no sendienām līdz mūsdienām. Te ir gan plašu ievēribu un vispārēju atzinību guvušas vērtības un to autori, gan mazāk zināmi darbi un īsteni lokālas vērtības. 2025. gadā īpaša vērtība tika pievērsta tieši Latvijas Nacionālās bibliotēkas ēkai, kurā bija skatāma arhitekta Gunāra Birkerta (1925-2017) simtgadei veltīta izstāde "Birkerts. Bibliotēkas. Gaisma". Latvijas Nacionālā bibliotēka piedāvā arī bagātīgu nodarbību klāstu, piemēram, "Vecrīgas siluets Gaismas pilī" – tās ietvaros jaunieši izmēģina senas preses kopiju, drukājot grafikas darbu, kurā Vecrīga dialogā sastopas ar Birkerta projektēto Stikla kalnu, un atrod ēkā arī citus ar Latvijas kultūras kanonu saistītus elementus. Pie-

Mana māja ir mana pils, nekur nav tik labi kā mājās, cilvēks veido māju, māja veido cilvēku, kur man labi, tur manas mājas... Vai nāk prātā virknes turpinājums? Bieži vien mēs mitināties namos, par kuru uzzīmētājiem un cēlājiem neko nezinām.

Sarunas par arhitektūru vislabāk sākt no ierastā, sava. Kāpēc mēs ceļam namus, kāds ir to nolūks, kas nosaka ēku izskatu? Visi šie jautājumi ikdienā mums nenāk prātā, īpaši, ja mitināties, mācāties vai strādājam telpās, kurās ir ērts plānojums. Ja tā nav, atrodam vainīgos un pukojamies vai meklējam risinājumus, kā telpa uzlabojama ērtākai lietošanai. Turklāt arvien biežāk tiek runāts par trešās telpas nepieciešamību – tā ir telpa, kas nav nedz mājas, nedz darbs. No vienas puses tas var būt mežs vai parks, bet tā var būt arī kāda cita ēka, piemēram, bibliotēka.

“

Tātad arī arhitektūras nozare līdzīgi citām kultūras nozarēm ir ciešas sadarbības rezultāts, to nerada tikai viens cilvēks.

”

Arhitektūrā sastopas radošums un tehniskais risinājums

“

“

A black and white photograph of a tall, multi-story building with a mix of brick and stone masonry. The building features numerous arched windows and a prominent gabled roofline. The architecture suggests a historical or industrial setting.

21. gadsimta sākumā arhitekti iedvesmu meklēja seno ēku formās un uzmanības lokā nonāca šķūņi. To siluets – taisnstūra forma un divslīpju jumts –, kļuva par daudzu jaunu privātmāju arhitektūras izejas punktu un ieguva nosaukumu “šķūņu arhitektūra”, kuras viens no spilgtākajiem pārstāvjiem ir arhitekts [Andris Kronbergs](#) (1951) – viņa veikums Latvijas kultūras kanonā pārstāv jaunāko laiku arhitektūru.

Atgriežoties senatnē, izceļams absolūts pretstats lauku sētai ir Rundāles pils, kura spilgti raksturo kontrastus Latvijas kultūras vēsturē. [Rundāles pils](#) (1736–1740, 1763–1768) ir spilgts baroka un rokoko stila arhitektūras un mākslas piemineklis Zemgales līdzenuma ainavā. Dodoties viesos uz

Latvijas arhitektūrā daudzviet ir ēkas, kuras mēdzam saukt par padomju mantojumu. Tas var būt atsevišķs nodarbību temats, aplūkojot arī savās pilsētās, novados, ciemos esošās ēkas, pārrunājot estētiku un laikmetu kultūras mantojuma kontekstā.

Latvijas kultūras kanona arhitektūras sadaļā iekļauts arī [Salaspils nometnes \(1941–1944\) memoriālais ansamblis](#) (1967), kas ir viens no vērienīgākajiem piemiņas memoriāliem Eiropā un ir spilgts 1960. gadu otrajā pusē tapis brutālisma arhitektūras piemērs. Tas ir starptautiska mēroga un nozīmes arhitektūras un tēlniecības sintēzes paraugs un izcils vairāku arhitektu un tēlnieku

Interesants dažādu laiku arhitektu sadarbības paraugs ir [Dzintaru koncertzāle](#) (1936, 1959, 2006, 2015) Jūrmalā. Tā ir spilgts apliecinājums Jūrmalas kūrorta koncertdzīves tradīcijām gadsimtu garumā un izteismīgs dažādos laikos tapušas un dažādu arhitektu radītais koncertu norišu vietas arhitektūras piemērs. Dzintaru koncertzālē vienuviet ir vismaz trīs laiku arhitektūras slāņi – 20. gadsimta 30. gadu, 20. gadsimta vidus un 21. gadsimta sākuma. Katrs no tiem ir arhitektoniski vērtīgs un katra laika arhitekti ir izvēlējušies arī atšķirīgu attieksmi pret agrāk Dzintaros celto. Šeit atrodama arī saikne ar kādas citas arhitektūras vērtības – [Rīgas pils Sūtnu akreditācijas zāles interjera](#) (1923-1929) – autoru Ansi Cīruli. Kāda tā ir, jādodas aplūkot uz Dzintaru koncertzāli.

Arī [Dailes teātra ēka](#) (1959–1976), lai gan avotos saukta par Martas Staņas projektētu, tapusi, sa-
darbojoties vairākiem arhitektiem. Tātad arī arhi-
tektūras nozare līdzīgi citām kultūras nozarēm ir
ciešas sadarbības rezultāts, to nerada tikai viens
cilvēks. Arhitektūras nozare ir tā, kas uzskatāmi
demonstrē, ka kultūras vērtību tapšanā iesaistās
daudz dažādu profesiju pārstāvju. Apmeklējot
kādu no Dailes teātra izrādēm, ieplānojiēt arī
ēkas iepazīšanu.

*Dailes teātra jaunās ēkas atklāšana (1977).
Foto: Romvalds Salcēvičs. Attēls no kulturaskanons.lv*

Latvijas Nacionālā vēstures muzeja izziņošā nodarbība “Iepazīsti Rīgas pili”.
Foto: Kaspars Teilāns

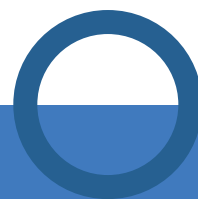
Izziņošā nodarbība “Iepazīsti Rīgas pili”

Piedāvā: Latvijas Nacionālais vēstures muzejs

Norises laiks: Pēc pieprasījuma;
klātienes norise

Mērķauditorija: 1.–12. klase

Rīgas pils ir viena no vislabāk saglabātajām Vācu ordeņa pilīm Baltijas jūras reģionā ar vairāk nekā 500 gadu vēsturi. Nesen restaurēta, Rīgas pils ir ne vien izcils arhitektūras un mākslas piemineklis, bet arī vēstures notikumu lieciniece. Nodarbības gaitā skolēni atjaunotajās Rīgas pils telpās mācīsies ieraudzīt dažādu laikmetu liecības, izziņāt un novērtēt arhitektu un restauratoru darbu un saprast pils un tās iemītnieku lomu dažādos vēstures periodos, tai skaitā mūsdienās.

Arhitektūras nozare
ir tā, kas uzskatāmi
demonstrē, ka kultūras
vērtību tapšanā iesaistās
daudz dažādu profesiju
pārstāvju.

Rundāles pils muzeja pamatekspozīcijas iepazīšana

Piedāvā: Rundāles pils muzejs

Norises laiks: Pēc pieprasījuma; klātienes norise

Mērķauditorija: 1.-12. klase

Rundāles pils ir izcilākais baroka un rokoko arhitektūras un mākslas piemineklis Latvijā, celts no 1736. gada līdz 1740. gadam kā vasaras rezidence Kurzemes-Zemgales hercogam Ernstam Johanam Bīronam. To projektējis slavenais arhitekts Frančesko Rastrelli. Aizraujoša ir iepazīšanās ar hercoga reprezentācijas telpām, centrālā korpusa hercoga parādes un privātajiem apartamentiem, hercogienes apartamentiem un pils virtuvi.

*Rundāles pils muzeja pamatekspozīcijas iepazīšana.
Foto: Kaspars Teilāns*

*Latvijas Nacionālās bibliotēkas izziņoša nodarbība
par Latvijas kultūras kanona tēmām "Vecrīgas siluets
Gaismas pili". Publicitātes foto*

Izziņoša nodarbība par Latvijas kultūras kanona tēmām "Vecrīgas siluets Gaismas pili"

Piedāvā: Latvijas Nacionālā bibliotēka

Norises laiks: Pēc pieprasījuma; klātienes norise

Mērķauditorija: 5.-12. klase

Šī ir iespēja aplūkot bibliotēkas ēkā esošās Latvijas kultūras kanona vērtības, piemēram, Dainu skapi, Latvijas latus un citas, kā arī Rīgas pirmā tipogrāfa Nikolausa Mollīna 1591. gadā iespiesto pilsētas siluetu. Drukai izmantota rekonstruēta 16. gadsimta iespiedprese. Drukāšana veikta no īpaši veidotas klišejas, kurā vecpilsētas baznīcu torņu smailes satiekas ar mūsdienu Rīgas ainavas simbolu – Gaismas pils ēku.

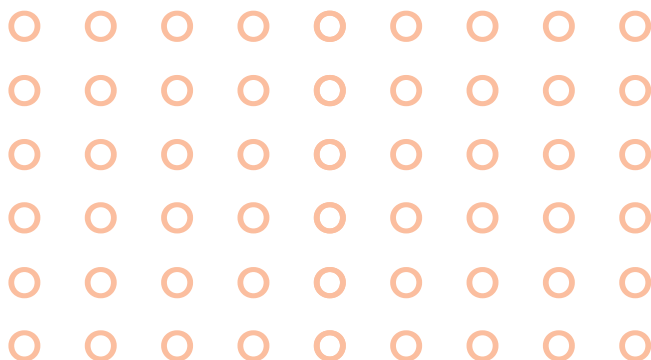
Dailes teātra aizkulišu iepazīšana

Piedāvā: VSIA "Dailes teātris"

Norises laiks: Pēc pieprasījuma; klātienēs norise

Mērķauditorija: 1.-12. klase

Tā ir iespēja iepazīt Dailes teātra arhitektūru, kā arī ielūkoties teātra aizkulišu dzīvē, izstaigājot tās vietas, kas skatītājam nav redzamas. Tā ir personīgāka iepazīšanās ar teātra izrādes radīšanas procesu no iekšienes, kas bagātinās nākamās izrādes apmeklējumu ar jaunām emocijām.

Muzejpedagoģiskā nodarbība "Jaunsaimnieka sētā"

Piedāvā: Latvijas Etnogrāfiskais brīvdabas muzejs

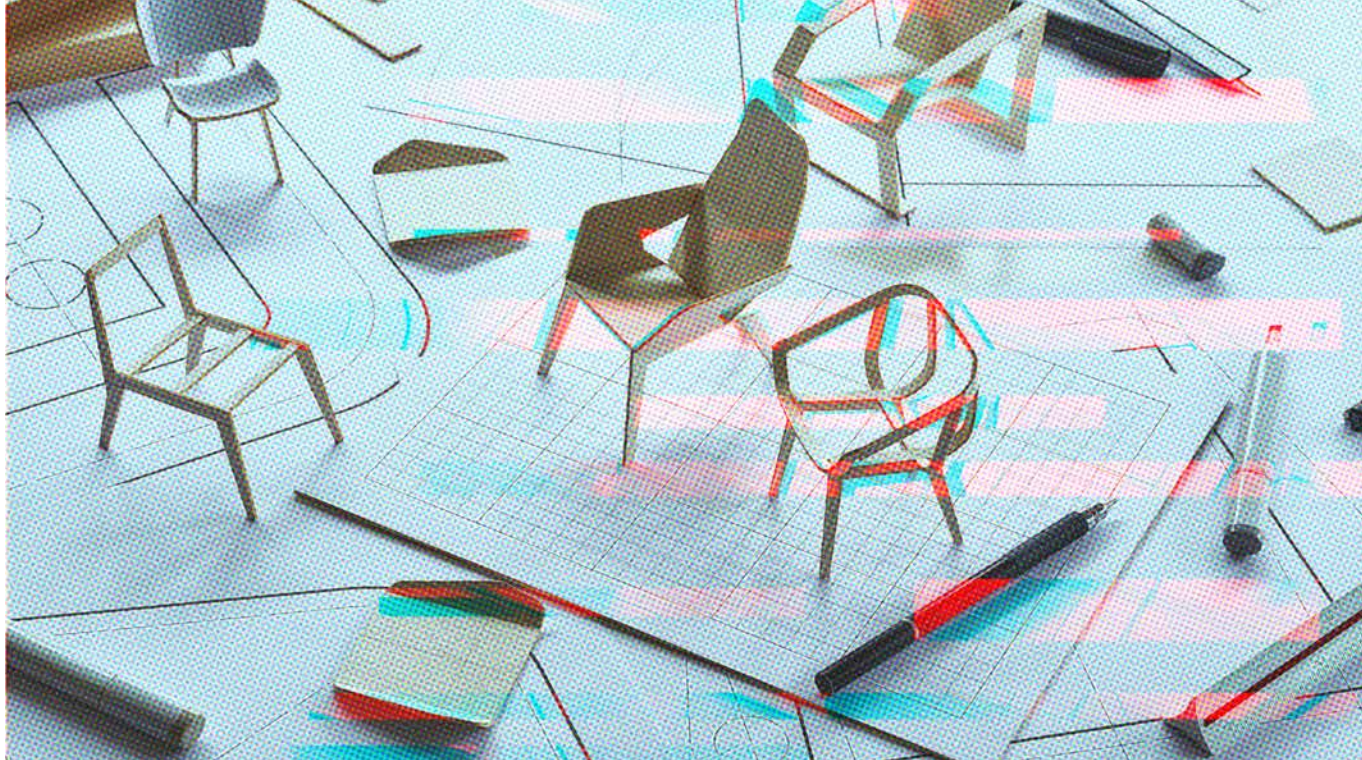
Norises laiks: Pēc pieprasījuma; klātienēs norise

Mērķauditorija: 10.-12. klase

Iepazīstoties ar Latvijas Etnogrāfiskajā brīvdabas muzejā eksponēto jaunsaimniecību – klasisko latviešu sētu ar dzīvojamo ēku, klēti un pirti –, skolēni izzinās sadzīvi latviešu sētā 20. gadsimta 20. un 30. gados, Agrāro reformu, tās cēloņus, sekas, politisko un ekonomisko kontekstu, kā arī lauku sētas sastapšanos ar moderno: elektrību, sējmašīnām un radio.

*Latvijas Etnogrāfiskā brīvdabas muzeja
muzejpedagoģiskā nodarbība "Jaunsaimnieka sētā".
Publicitātes foto*

dizains

Latvijas kultūras kanonā dizains apvienots ar arhitektūru, kamēr programmas "Latvijas skolas soma" kultūras norišu katalogā dizains iekļauts kā atsevišķa kultūras nozare. Neatkarīgi no formālajiem dalījumiem dizainam ir liela nozīme mūsu dzīvē, padarot to ērtāku, skaistāku un praktiskiem priekšmetiem piešķirot mākslas priekšmeta raksturu.

Tagad paceliet acis no ekrāna, kurā šo lasāt, un apskatiet vidi ap sevi. Grāmatas, interjera krāsas, mēbeles, apģērbs, loga rāmis, gaismas ķermeņi, mazie sadzīviskie priekšmeti – tas viss ir kāda cilvēka veidots. Kāds ir domājis par to, kādu noskaņu radīs šī priekšmeta izskats, kā jutīsies cilvēks, kurš to lieto, vai konkrētā krāsas izvēle šajā priekšmetā ir atbilstoša, vai raibajā drānā visi toņi draudzējas un vai nebūs tā, ka lietotājs ātri vēlē-

sies atbrīvoties no šī priekšmeta, jo, lai gan tas ir skaists, tomēr neērts, nomācošs vai gluži vienkārši nepiemērots konkrētam lietotājam.

Dizainu un tehnoloģijas skolā apgūst atsevišķā mācību priekšmetā, un daudziem tā var būt pirmā dizaina jēdziena apzināšanās. Līdz ar to, iespējams, tieši mācību stundās jaunieši iedvesmojas savu turpmāko izglītības ceļu saistīt ar tradicionālo interjera dizainu vai digitālās pasaules dizainu, kas mūs ietekmē arī šobrīd, skatoties šajā tekstā. Vai esošais burtu dizains jums ir ērts? Vai izmērs pietiekami liels un vai acis neaizķeras aiz pārlieku izrotātas burta cilpiņas? Skolas izglītības programmas saturs ir bagātīgs ar informāciju par aktuālo dizainā, savukārt kultūras norises var atklāt dizaina nozari daudz plašākā kontekstā, kā arī sniegt iespēju aplūkot klātienē oriģinālus dizaina priekšmetus, tādējādi ļaujot labāk izprast gan to izmērus, gan materiālus un faktūras.

Daudzveidīgie un pārsteidzošie dizaina piemēri: stulpiņš, "Minox" un "Rīga-12"

Pirms izvēlamies, kur ārpus skolas kopā ar skolēniem doties bagātināties dizaina nozarē, aplūkosim kanonā iekļautās vērtības, kas tiešā veidā saistītas ar dizainu. Senākā no tām ir tautas amatnieku darināto mēbeļu paraugs – [etnogrāfiskais sēdekļis stulpiņš](#) (17.-21. gadsimts). Daudziem, kas tikai iepazīst Latvijas kultūras kanonu, šis ir jauns vārds un pārsteigums. Šī vienkāršā sēdmēbele ir apliecinājums seno latviešu zemnieku spējai dabā saskatīt sev lietderīgo un, to minimāli papildinot, radīt mājas sadzīvei nepieciešamus

Kāds ir domājais par to, kādu noskaņu radīs šī priekšmeta izskats, kā jutīsies cilvēks, kurš to lieto, vai konkrētā krāsas izvēle šajā priekšmetā ir atbilstoša, vai raibajā drānā visi toni draudzējas un vai nebūs tā, ka lietotājs ātri vēlēšies atbrīvoties no šī priekšmeta, jo, lai gan tas ir skaists, tomēr neērts, nomācošs vai gluži vienkārši nepiemērots konkrētam lietotājam.

Stulpiņš dažādos laikos izmantots arī kā viens no latviešu skaistuma un lietderīguma izpratnes iemiesojuma paraugiem. Mākslinieks Ansis Či-
rulis 20. gadsimta 20. gados iecerētajā [Rīgas pils Sūtņu akreditācijas zāles interjera](#) mēbeļu
komplektā vienu no sēdekļiem radījis kā stilizā-
ciju par stulpiņa tēmu. Šis mēbeļu komplekts ap-
skatāms [Rīgas vēstures un kuģniecības muzejā](#).
Arī Latvijas Mākslas akadēmijas Dizaina nodaļas
pasniedzēji kā vienu no studiju darbiem studen-
tiem uzdod radīt mūsdienīgu sēžamo, iedvesmo-
joties vai interpretējot etnogrāfiskos sēdekļus.
Tā 21. gadsimta sākumā tapa toreiz studentes,
tagad jau profesionālas mēbeļu dizaineres Elīnas
Bušmanes radītais solīnš "Staklis".

“

Attēls no wikipedia.org

Skaistums, stāsts un praktiskums apvienojas labā dizainā

Vēl viena kanonā iekļautā dizaina vērtība ir [Latvijas nauda – lats](#). Šobrīd lats jau ir vēstures artefakts, taču kā dizaina vērtība savu aktualitāti nezaudē un turpina būt numismātu interešu lokā. Ir vērts uzmanīgi pētīt gan latu banknotes, gan latu un eiro monētas, jo tajās var atrast ne vien dažādus interesantus Latvijas kultūras, vēstures un saimnieciskās dzīves notikumus, bet arī vairumu Latvijas kultūras kanona objektu. Lieliski, ka dažkārt vērtīgi kultūras notikumi turpina dzīvi citā formātā. Piemēram, apgrozības naudas stands no Latvijas naudas zīmju dizaina ekspozīcijas “Naudas dizains. PIN kods”, kura pirms desmit gadiem bija skatāma Rīgā, Ventspilī un Rēzeknē, tagad joprojām pieejams Latvijas Nacionālās bibliotēkas 3. stāvā. Savukārt Latvijas Banka turpina izdot [kolekcijas monētas](#), kas atspoguļo dažādas kultūras vērtības, kas radītas kā senākos laikos, tā mūsdienās. Lieliski, ka Latvijas Bankas zināšanu centrs runā ne tikai par finanšu pratību, bet arī monētu un banknošu dizainu Latvijas valsts vēstures un kultūras kontekstā.

Dodoties uz kādu no ar keramiku saistītām kultūras norisēm, aicinām atcerēties kanonā iekļautos porcelāna apgleznošanas darbnīcas “Baltars” izstrādājumus. Tas var būt labs sākums sarunai par praktiskai lietošanai domāto priekšmetu māksliniecisko risinājumu nozīmi ne tikai no funkcionālā, bet arī no estētiskā un gaumes viedokļa. Un tā jau atkal būs saruna par daudzveidīgo dizainu.

Tas var būt labs sākums sarunai par praktiskai lietošanai domāto priekšmetu māksliniecisko risinājumu nozīmi ne tikai no funkcionālā, bet arī no estētiskā un gaumes viedokļa. Un tā jau atkal būs saruna par daudzveidīgo dizainu.

*Latvijas Nacionālā mākslas muzeja
muzejpedagoģiskā nodarbība “Modernisma pēdās”.
Publicitātes foto*

Muzejpedagoģiskā nodarbība “Modernisma pēdās”

Piedāvā: Latvijas Nacionālais mākslas muzejs
Norises laiks: Pēc pieprasījuma; klātienes norise
Mērķauditorija: 5.-9. klase

Vēsturiskais mākslinieku pāra Aleksandras Belcovas un Romana Sutas mājoklis glabā mākslas darbus – gleznas, grafikas, lietišķās mākslas priekšmetus, plakātus un teātra dekorāciju skices, abu spilgtu personību dzīvesstāstus, mājīgo 20. gadsimta 20.-30. gadu gaisotni un radošās vides auru.

Izzinoša nodarbība par fotogrāfijas vēsturi, attīstību un mūsdienām

Piedāvā: Biedrība “Mārīte Art”
Norises laiks: Pēc pieprasījuma; klātienes norise
Mērķauditorija: 5.-12. klase

Paņemot rokās analogus fotoaparātus, fotofilmiņas, kā arī pamēģinot, kā strādā filmiņu fotopalielinātājs, var labāk izprast fotogrāfijas vēsturi – tās aizsākumus, izgudrotājus un pirmos fotogrāfus, kā arī fotogrāfijas tālāko attīstību, vienlaikus pieminot Latvijas fotomeistaru – Jāņa Gleizda, Gunāra Bindes, Egona Spura, Vilhelma Mihailovska un Leonīda Tugaļeva – darbus.

*Biedrības “Mārīte Art” izziņoša nodarbība par
fotogrāfijas vēsturi, attīstību un mūsdienām.
Publicitātes foto*

Darbnīca “Radošā fotogrāfijas laboratorija”

Piedāvā: Biedrība “ISSP”

Norises laiks: Pēc pieprasījuma; klātienes norise

Mērķauditorija: 5.-12. klase

Veidojot un izmantojot pašu radītas *pinhole* jeb adatacs kameras, skolēni gūst ieskatu dizaina nozarē, kur apvienojas funkcionalitāte, estētika un radoša pieeja, kā arī iegūst dziļāku izpratni par fotogrāfijas tehniskajiem un mākslinieciskajiem aspektiem.

Biedrības “ISSP” darbnīca “Radošā fotogrāfijas laboratorija”. Foto: Sandija Veikša

Rundāles pils muzejpedagoģiskā nodarbība “Seno flīžu pētnieks Rundāles pils muzejā”. Publicitātes foto

Muzejpedagoģiskā nodarbība “Seno flīžu pētnieks Rundāles pils muzejā”

Piedāvā: Rundāles pils muzejs

Norises laiks: Pēc pieprasījuma; klātienes norise

Mērķauditorija: 1.-5. klase

Ar spēles ceļveža palīdzību skolēni iepazīst Rundāles pils telpas orientēšanās spēlē, pievēršot uzmanību nīderlandiešu sienas flīzēm un citiem priekšmetiem, kurus pēc tam padziļināti pēta dekoratīvās mākslas ekspozīcijā “No gotikas līdz jūgendstilam”.

Rīgas Motormuzeja ekspozīcijas “Stāsti, spēkrati, personības” iepazīšana. Publicitātes foto

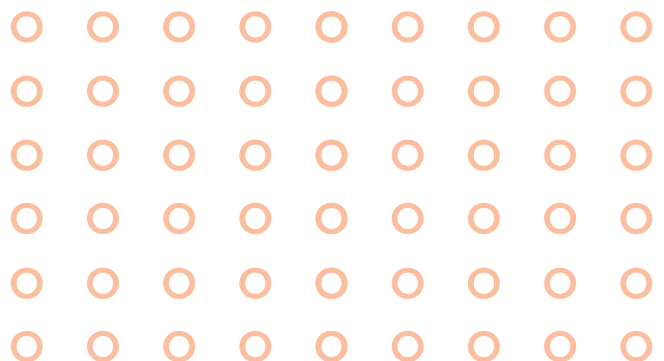
Ekspozīcijas “Stāsti, spēkrati, personības” iepazīšana

Piedāvā: Rīgas Motormuzejs

Norises laiks: Pēc pieprasījuma; klātienēs norise

Mērķauditorija: 1.-12. klase

Ekspozīcija iepazīstina ar spēkratu attīstību no to izgudrošanas brīža līdz pat 21. gadsimta sākumam. Norise veidota tā, lai, dodoties ceļojumā caur attīstības posmiem, izzinātu aizraujošo spēkratu pasauli gan Latvijā, gan pasaulē. Ekspozīcijā ir iekļauts arī rūpnīcā "Sarkanā Zvaigzne" ražotais mopēds "Rīga-12", kuru modelēja izcilais latviešu dizainers Gunārs Glūdiņš.

kultūras mantojums

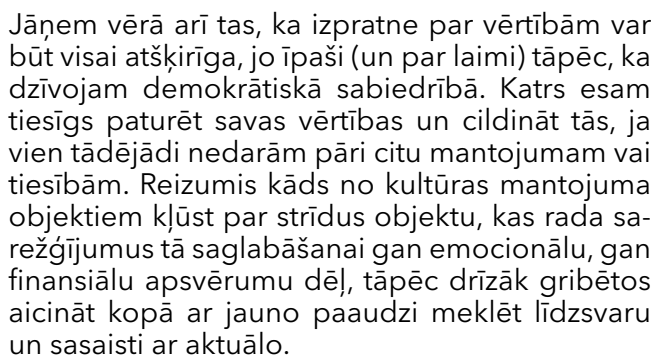
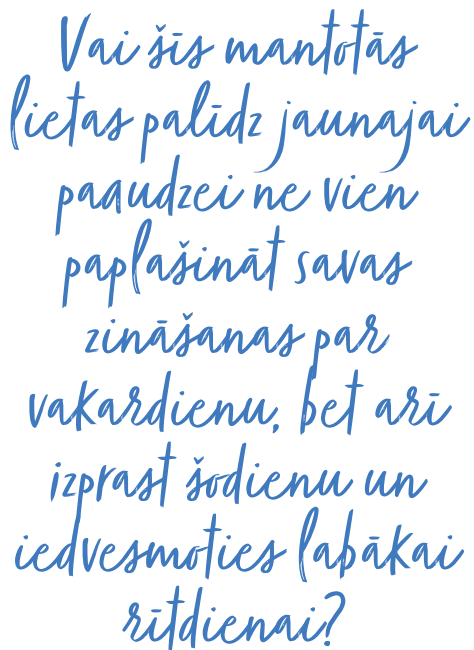
Mazliet iztēlosimies. Ir kāda iestāde, jauzu grupa vai pat persona, kura pamana programmu "Latvijas skolas soma" un jūt aicinājumu piedalīties un parādīt savus krājumus vai prasmes, tāpēc apsver iespēju izstrādāt savu kultūras norises piedāvājumu skolēniem. Kas jādara? Vispirms jāsaprot, vai tas būs profesionāli veidots kultūras notikums. Ja atbilde ir jā, tad jāapdomā ideja, vēstījums un mērķis, jāprecizē sagaidāmā auditorija, jārada piedāvājums, jāpiesaka tas programmas katalogā un, ja saņemts apstiprinājums, var aicināt pie sevis vai doties ar šo norisi uz skolām.

Pieredze rāda, ka, apsverot, kurā programmas *plauktiņā* ievietot savu stāstu par pamatīgo dažādu laiku gludekļu kolekciju vai ceļojošo priekšnesumu ar pārgērbšanos 18. gadsimta dāmu kleitās, pirmā ideja allaž ir *kultūras mantojums*,

taču ar to var būt par maz. Iedomātajai aktivitātei nepieciešams pievienot vēl kādu vērtības svaru, lai izveidotā kultūras norise, runājot ar mākslinieciskās izpausmes līdzekļiem, raisa pārdomas par personīgi nozīmīgiem un sabiedriski aktuāliem jautājumiem, jā, arī rada prieku un izklaidē, taču vienlaikus palīdz paplašināt redzesloku un apgūt mācību saturu.

Pagātne, šodien, nākotne un vērtību plaukts

Viss, ko esam mantojuši vai sastopam dažādās situācijās kā kultūras mantojumu, kādreiz kādam ir bijis nepieciešams. Ja šis kāds to ir atstājis mums, vai mēs spējam saskatīt un novērtēt šīs lietas nepieciešamību mūsu un nākamo paaudžu dzīvēs? Vai šīs mantotās lietas palīdz jaunajai paaudzei ne vien paplašināt savas zināšanas par vakardienu, bet arī izprast šodien un iedvesmoties labākai rītdienai? Šie ir jautājumi, uz kuriem nepieciešams godīgi atbildēt sev, pirms piedāvāt konkrētu notikumu skolēniem.

Esam ieradusi, ka kultūras norises, arī to laikmetīgie piedāvājumi, ir cieši saistīti ne tikai ar cilvēka šodienu, aktuālo viņa ikdienas dzīvē, bet arī ar pagātņi. Esam ieradusi pagātņi automātiski ievietot vērtību plauktā. Taču laiku pa laikam bērniņos izsijāt gaudus no pelavām nevienai sētai nav nācis par skādi. Un labs palīgs vētīšanas procesā noteikti būs konkrētu nozares profesionāļu izglītojošie notikumi. Latvijā ir vairākas institūcijas, kas rūpējas par mūsu materiālo un nemateriālo mantojumu.

Saskaņā ar definīcijām kultūras mantojums aptver dabas teritorijas, kultūras objektus un arheoloģisko izrakumu vietas, muzejus, pieminekļus, mākslas darbus, vēsturiskas pilsētas, literārus, muzikālus un audiovizuālus darbus, kā arī iedzīvotāju zināšanas, praksi un tradīcijas. Tātad tā būs lielākā daļa norišu, ko piedāvā dažādas institūcijas, muzeji, apvienības. Līdz ar to būs grūti apgalvot, ka kāda no programmas "Latvijas skolas soma" piedāvātajām kultūras norisēm nemaz nav saistīta ar kultūras mantojumu. Katrai jomai ir vēsture, tas attiecas arī uz arhitektūru, dizainu, cirku, teātri, literatūru, vizuālo mākslu un kino. Taču šīs sadaļas ietvaros pievērsīsimies tām vērtībām, kuru radītāji ir tauta, un visbiežāk īstais objekta autors ir nezināms. Latvijas kultūras kanonā liela daļa šo vērtību ievietotas [tautas tradīciju nozarē](#). Pārsvārā tie ir darbi, kuriem nav zināms konkrēts rašanās gads vai autors – [latvju dainas](#), [dziesmu teikšana vilcēju daudz balsībā](#), [kokles un koklēšana](#), [tautastērps](#), [Lielvārdes josta](#), [Jāņi](#), [rudzu maize](#), [kapu kopšanas tradīcija](#), [Latgales podniecība](#), [sūtu kultūrtelpa](#) un [lībiešu tradicionālā kultūra](#). Te iederas arī kristietības liecinieces: [maija dievkalpojumi pie brīvdabas krustiem](#) un [mirušo oficijs jeb psalmu dziedājumi Latgalē un Augšzemē](#). Visas minētās tradīcijas saistītas tieši ar tautas līdzdalības praksēm. Kopīgi organizēts notikums ir arī [Dziesmu svētki](#), kuri pirmo reizi tika rīkoti 1873. gadā, tātad pirms vairāk nekā 150 gadiem.

VI Latvju vispārējie dziesmu un mūzikas svētki
Esplanādē. Rīga, 1926. gads. Fotogrāfs nezināms.
Attēls no kulturaskanons.lv

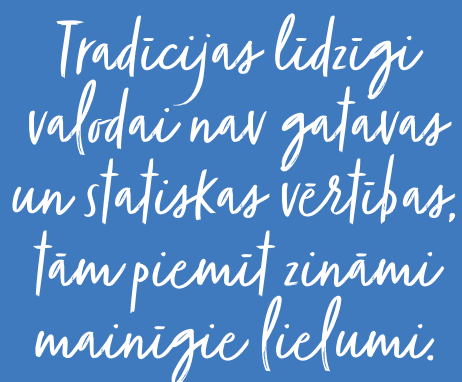
Svešākā no uzskaitītajām vērtībām lielai daļai parasti ir psalmu dziedāšana, taču kopš 2022. gada to parādīt palīdz arī Viestura Kairiša režisētā filma "Janvāris". Tajā skolēni var vērot ne tikai pieaugšanas stāstu Latvijas neatkarības atgūšanas krustcelēs, bet arī redzēt, kas tad tā psalmu dziedāšana Latgalē, kādam radniekam nomirstot, īsti ir.

Lai iepazītu kultūras mantojumu, vislabāk ieteicams sākt ar savu māju, ciemu, pilsētu, novadu. Latvijas kultūras kanona mājaslapas sadaļā ["Metodiskie materiāli"](#) ievietots viens no ieteikumiem – projekta uzdevumu lapa "Tīkloties kultūras kanonā". Tas veidots kā materiāls ierosmei, kā veikt savas apkārtnes un sev svarīgā kultūras mantojuma izpēti. Tas var iedvesmot pētīt kultūras vērtības un tradīcijas savā dzīvesvietā, pirms doties pasaulē aplūkot citur izceltās vērtības. Ir svarīgi skolēniem palīdzēt apzināties katra iedzīvotāja lomu kultūras mantojuma saglabāšanā, jo, tieši pateicoties sabiedrības līdzdalībai, ne tikai atsevišķu entuziastu pūlēm, līdz mūsdienām saglabājušies tie artefakti, tās tradīcijas, ko saucam par savas zemes kultūras mantojumu. Var teikt, ka latvju dainu tapšana bija viens no latviešu nācijas tapšanas pirmajiem soļiem. Atsaucoties entuziastu aicinājumam un iesaistoties vienotā darbā – tautasdziesmu pierakstīšanā un nogādāšanā uz vākšanas centriem – veidojās tautas kopības izjūtas aizmetņi. Iepazīt tautasdziesmu pasauli piedāvā arī dažādu muzeju aktivitātes.

“

Ir svarīgi skolēniem
palīdzēt apzināties
katra iedzīvotāja lomu
kultūras mantojuma
saglabāšanā.

“

Vairāki piedāvājumi programmā "Latvijas skolas soma" ir saistīti arī ar dažādiem notikumiem, par kuriem katram ir kādas zināšanas vai priekšstats. Lai gan iepazīstot Dziesmu svētkus, tiek runāts par personībām – dziesmu autoriem, diriģentiem –, būtiskākais elements tomēr ir tauta, kopkoris, visas sabiedrības līdzdalība šīs tradīcijas

uzturēšanā. Tāpēc pētot svētkus, svarīgs aspekts ir dalībnieku pieredze un atmiņas, ne tikai vēstures fakti. Ieteikums apmeklēt Mežaparka Lielo estrādi un tur esošo Dziesmusvētku telpu būs iespaidīgs piedzīvojums katram skolēnam, ko ieteicams izdarīt vismaz reizi, lai sajustu estrādes telpas mērogu, kaut iztēlojoties, kā to piepilda kopkora izpildītās dziesmas.

Atsevišķi kultūras mantojuma elementi ir saistīti ar konkrētu Latvijas vietu, kā tas ir ar suitiem un katoliskās pasaules tradīcijām vai lībiešu kultūru. To iepazīšana skolēniem ļauj aptvert mantojuma daudzveidību un sabiedrības dažādību. Mūsdienās ar lībiešu tradicionālās kultūras kopšanu nodarbojas vairākas sabiedriskās organizācijas, notiek ikgadējie Lībiešu svētki, tāpat top lībiešiem veltīti izdevumi un notiek dažādi tematiski pasākumi. Ar lībiešu tradicionālo kultūru un valodu plašāk iespējams iepazīties arī 2006. gadā izveidotajā portālā livones.net. Šīs un iepriekš uzskaitītās vērtības plašākai iepazīšanai ir visai daudz gan digitālu, gan analoģu resursu.

Reizumis liekas, ko gan jaunu mēs varam pateikt par Jāņiem vai tautasdziesmām? Tie vienkārši ir mūsu kultūras daļa, un mēs šīs vērtības pieņemam kā nemainīgas. Taču atkal vietā atgādināt, ka tieši skolēni būs tie, kuri turpinās un, iespējams, arī transformēs šīs tradīcijas sev ērtos veidos nākotnē, jo arī tradīciju mēdz ietekmēt dažādas pasaules norises. Tradīcijas līdzīgi valodai nav gatavas un statiskas vērtības, tām piemīt zināmi mainīgie lielumi. Kad runājam par tradicionālo Latgales keramiku, tad aplūkojam arī citu keramikas darbnīcu veidojumus un salīdzinām ar mūsdienu mākslinieku veikumu. Kad runājam par tautastērpu, tad vērojam, kā tērpa elementi ienāk mūsdienu ikdienas apģērbā. Kad ēdam rudzu maizi, tad uzliežam ne tikai sviestu, bet arī lielveikalā iegādātu šokolādes krēmu. Pagātnes draudzīga sarokošanās ar tagadni var palīdzēt skolēniem senas tradīcijas sajust kā mūsdienu daļu. Savukārt šodienas skolēni būs izauguši tad, kad izlems, kā līdzsvarojamas pagātnes tradīcijas ar viņu šodien.

Programmas “Latvijas skolas soma” piedāvājumā teju katrā novadā ir daudz kultūras norišu, kas saistītas ar tradīcijām. Skolotāji visticamāk šo savu novada piedāvājumu pārzina pat labāk, nekā programmas “Latvijas skolas soma” komanda, tāpēc vienmēr ir vērts laipni dalīties savās izvērtējošajās pieredzēs, uzrakstot savu atsauksmi vai ieteikumus. Droši vien katrs Latvijas skolotājs būs arī gandarīts un pateicīgs, ja kolēģi dalītos ar aizraujošiem notikumiem, kuros tradīcija tiek iedzīvināta laikmetīgā un skolēniem piemērotā veidā, ne tikai didaktiski dūgojot *visi dara tā*, bet arī rosinot ieraudzīt sevi šajās tradīcijās.

Muzejpedagoģiskā nodarbība "Mūsu dziesmusvētku stāsti". Publicitātes foto

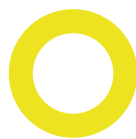
Mujejpedagoģiskā nodarbība "Mūsu dziesmusvētku stāsti"

Piedāvā: Latvijas Nacionālais rakstniecības un mūzikas muzejs

Norises laiks: Pēc pieprasījuma; klātienēs norise

Mērķauditorija: 1.-12. klase

Nodarbība skolēnus ievieš Mežaparka estrādes "Sidraba birzs" vidē, kurā dziesmusvētku stāsts ekspozīcijā "Laika upe" izdzīvo mūsu Latvijas valsts vēstures stāstu. Skolēni gūst izglītojošu, emocionāli un intelektuāli rosināšu pieredzi, iepazīst Dziesmu un deju svētku tradīcijas vēsturisko gaitu un būtiskākos simbolus, kā arī piedzīvo svētku emocijas to norises vietā.

Pastaigas izrāde "Apciemot lībieti" Latvijas Etnogrāfiskajā brīvdabas muzejā

Piedāvā: Istabas teātris / biedrība "Pusstāvs"

Norises laiks: Pēc pieprasījuma; klātienēs norise

Mērķauditorija: 1.-4. klase

Izrāde laikmetīgā valodā ļauj vairāk iepazīt Latvijas daudzveidīgo kultūras ainavu, vienlaikus uzdotot svarīgus jautājumus par piederību, valodu, atmiņu un to, kā mēs saprotam, kas mēs esam. Izrādes stāsta centrā esošie trīs jaunie cilvēki Annele, Jancis un Inne ir nolēmuši uzzināt vairāk par tautu, kas Latvijas teritorijā dzīvo līdzās latviešiem.

*Istabas teātra pastaigas izrāde "Apciemot lībieti"
Latvijas Etnogrāfiskajā brīvdabas muzejā.
Publicitātes foto*

Koncertlekcija “Kokļu evolūcija”

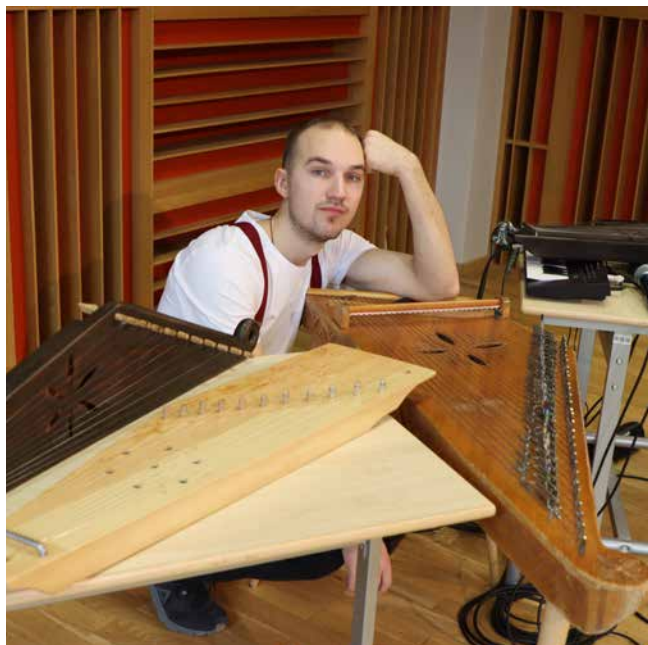
Piedāvā: Mūziķis Dzintars Lipors

Norises laiks: Pēc pieprasījuma; klātienes norise

Mērķauditorija: 1.–9. klase

Koncertlekcijā skolēni gūst ieskatu kokļu vēsturē latviešu tautas vērtību kontekstā, sintezējot tās ar laikmetīgām iespējām. Skolēni tiek aicināti pieredzēt improvizācijas un mūzikas radīšanas procesu, izmantojot kokli un dažādas mūsdienu elektroniskās iekārtas.

*Dzintara Lipora koncertlekcija “Kokļu evolūcija”.
Publicitātes foto*

Apjumības maize – maize, kas tiek cepta pēc lauku nopļaušanas. Foto: Indra Čekstere

Nodarbība “Maizes vēsture Latgalē”

Piedāvā: Biedrība “Gūdu saimnieču bīdreiba”,
SIA “Dūšai”

Norises laiks: Pēc pieprasījuma; klātienes norise

Mērķauditorija: 1.–12. klase

Nodarbības laikā skolēni izzina stāstu par maizi, maizes muzeju, Latvijas vēsturiskajiem maizes gatavošanas darba rīkiem, to izcelsmi un nozīmi, kā arī iesaistās dažādos uzdevumos par maizes izcelsmi, darba rīku pielietojumu, veidošanu u. c.

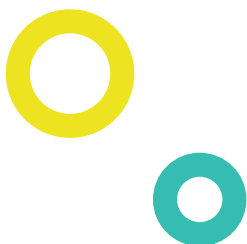

*Dekoratīvās mākslas un dizaina muzeja mākslas un dizaina ekspedīcija "Iepazīsti keramiku!".
Publicitātes foto*

Mākslas un dizaina ekspedīcija "Iepazīsti keramiku!"

Piedāvā: Dekoratīvās mākslas un dizaina muzejs
Norises laiks: Pēc pieprasījuma; klātienes norise
Mērķauditorija: 2.–6. klase

Skolēni muzeja ekspozīcijā pēta leģendārās porcelāna apgleznošanas darbnīcas "Baltars" (1924–1928) kolekciju, kā arī keramikas un porcelāna darbus, kas radīti laika posmā no 19. gadsimta beigām līdz pat mūsdienām. Tiek izziņātas tēmas, kas atspoguļojas porcelāna mākslā un stāsta par laikmetu un mākslinieku personībām. Izmantojot taustāmus paraugus, tiek pētīta tehnika un materiālu daudzveidība.

Muzejpedagoģiskā nodarbība "Māla pikuča piedzīvojumi"

Piedāvā: Latgales Kultūrvēstures muzejs
Norises laiks: Pēc pieprasījuma; klātienes norise
Mērķauditorija: 1.–12. klase

Kopā ar pasaku tēlu Māla pikuci jaunāko klašu skolēni dosies brīnumainajā Latgales keramikas valstībā un izziņās, kā māls pārvēršas podos, svečturos u. c. priekšmetos. Vecāko klašu skolēni nostiprinās savas zināšanas par Latgales keramikas daudzveidību, piedaloties sarunā un pildot uzdevumus.

*Latgales Kultūrvēstures muzejpedagoģiskā nodarbība
"Māla pikuča piedzīvojumi". Publicitātes foto*

Nodarbība “Lielie kapi Rīgā – sakrālā mantojuma pērle un Latvijas nācijas pašnoteikšanās idejas aizsācēju nekropole”

Piedāvā: Nodibinājums “Latvijas Jaunatnes teātris”

Norises laiks: Pēc pieprasījuma; klātienes norise

Mērķauditorija: 5.-12. klase

Nodarbība veidota kā izzinoša pastaiga pa Latvijas vēsturē unikālo kapsētu – Rīgas Liela-jiem kapiem –, kuras laikā skolēni iepazīst Lielo kapu tapšanas, attīstības, iznīcināšanas un atdzimšanas vēsturi, apmeklē Latvijas nacionālās pašnoteikšanās idejas veicinātāju kapa vietas (Andrejs Pumpurs, Krišjānis Barons, Krišjānis Valdemārs, Rīgas Latviešu biedrības dibinātāji u. c.), apmeklē Lāčplēša kara ordeņa kavalieru – Ozolu dzimtas (filmas “Rīgas sargi” galveno varoņu prototipi) – kapu, aplūko kapu tēlniecības nozīmīgākos pieminekļus, iegūst jaunu informāciju par baltvācu kopienas vēsturi Latvijā utt.

Nodarbība “Lielie kapi Rīgā – sakrālā mantojuma pērle un Latvijas nācijas pašnoteikšanās idejas aizsācēju nekropole”. Publicitātes foto

Ventspils muzeja Amatu mājas muzejpedagoģiskā nodarbība “Runājošais tautastērps”. Publicitātes foto

Muzejpedagoģiskā nodarbība “Runājošais tautastērps”

Piedāvā: Ventspils muzeja
struktūrvienība Amatu māja

Norises laiks: Pēc pieprasījuma; gan klātienes, gan digitāla norise

Mērķauditorija: 1.-9. klase

Kādreiz tērps bija kā vizītkarte – pēc tā varēja noteikt, cik turīgs ir tērpa nēsātājs, kurā Latvijas daļā viņš dzīvo, kāds ir viņa statuss sabiedrībā un pat kāds ir nēsātāja ģimenes stāvoklis. Ventspils Amatu mājas nodarbībā skolēni uzzina par tautastērpa nēsāšanas tradīcijām, iepazīstas, ar ko atšķiras goda tērps no darba tērpa, un atklāj, kas ir arheoloģiskais un etnogrāfiskais tautas tērps.

literatūra un grāmatniecība

Es grāmatas nelasu vai teksts mūs neinteresē nav vienīgi izaicinošas frāzes, ar ko varētu sākties ne viena vien saruna par literatūru.

Pirmais ir rakstnieces Kristīnes Ulbergas intrīģējošas un negaidītiem pavērsieniem piepildītas grāmatas nosaukums. Tā iznāca pirms krietna laika, līdz ar to grāmatu var uzmeklēt bibliotēkās, kur iespējams atrast izdevumus, kuri grāmatnīcās varbūt vairs nav iegādājami. Savukārt otra frāze ir drukas un grāmatu dizaina vēsturei veltītas izstādes nosaukums. Izstāde "Teksts mūs neinteresē" Latvijas Nacionālajā bibliotēkā bija viens no 2024. gada centrālajiem cikla "[Latviešu grāmatām 500](#)" notikumiem, izceļot grāmatas dizaina, cilvēka un tehnoloģijas mijiedarbību. Izstāde ne tieši mudināja secināt, ka drukas vēsture ir cieši saistīta ar izdevēju un iespiedēju centieniem padarīt tekstu lasītājam pēc iespējas patīkamāku un skaidrāk uztveramu.

Minētie izaicinošie nosaukumi savā veidā spēlēja ar lasīšanas tematu, līdzīgi to reizēm dara skolotāji, nosaucot izlasīšanai vēlamo grāmatu sarakstu par *aizliegto literatūru*, tādējādi mēģinot panākt pretējo efektu – rosināt skolēnos ziņkāri par tajā uzskaitītajām grāmatām. Avoti un pieredze liecina, ka temats, kā rosināt bērnus un jauniešus lasīt literārus darbus un kā uzlabot skolēnu lasītprasmi, ir tieši tikpat sens, cik skolēna un skolotāja attiecības vispār. Neviens neapstrīd teksta uztveres nozīmi izglītībā, saprotam arī to, ka lasītprasme saistāma ar visām dzīves nozarēm, taču tradicionāli tieši literāram tekstam joprojām tiek piedēvēta valodas apguves galvenā loma.

“

Temats, kā rosināt bērnus un jauniešus lasīt literārus darbus un kā uzlabot skolēnu lasītprasmi, ir tieši tikpat sens, cik skolēna un skolotāja attiecības vispār.

”

Literatūras galvenais mērķis, uzdevums un nolūks ir būt kopā ar lasītāju. Ir cilvēks, un ir grāmata, un abi savstarpēji mijiedarbojas. Cik lasītāju atver vienu grāmata, tik dažādi mijiedarbības rezultāti ir iespējami pat tad, ja šo grāmata nolasām savā nodabā, bet kopā un skaļi. Rezultātu maina arī tas, vai lasām tāpēc, ka pašiem gribas, vai tāpēc, ka kāds ir licis to izdarīt un pēc izlasīšanas par pārdomām tiks liktas vērtējošas atzīmes.

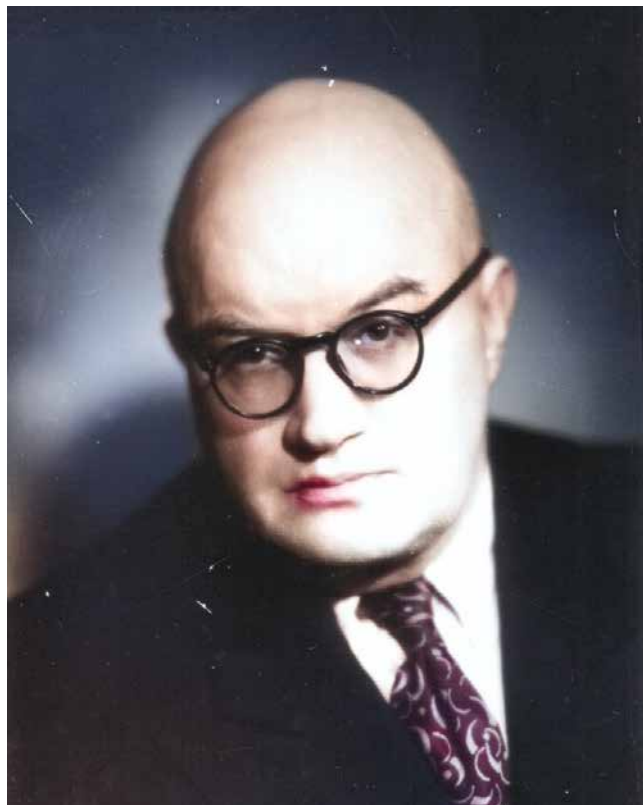
Līdzīgi kā matemātikā aprēķini nav iespējami, ja nav zināmas formulas un principi, tāpat lasīšana reizēm nevedas, jo nav atpazīstamas tekstā iekodētās zīmes, simboli un nozīmes. Teksta lasīšana var izrādīties kā mīklas vai rēbusa risināšana, kur zināmais saliekams ar nezināmo, lai rastos izpratne par vēstījumu. Tieši literatūras stundās skolā tiek meklēta dziļās lasīšanas atslēga, un te palīgs literatūras tēmu apguvē var būt kādas citas nozares piedāvātais skatījums uz mācību stundās apgūstamo saturu. Pirmkārt, tā noteikti ir valodniecība.

Mums visiem, ne tikai skolēniem, reizēm mēdz būt grūti izteikt savas domas, raksturot sajūtas un emocijas, un mēs sakām *trūkst vārdu*, bet kur tos meklēt? Visticamāk, ka jaunu cilvēku nebūs viegli pārliecināt, ka īstos vārdus iedos Kārļa Mīlenbaha un Jāņa Endzelīna sastādītā ["Latviešu valodas vārdnīca"](#) vai ceļu parādīs Ventspils Augstskolas piedāvātā izzinošā nodarbība ["Vārdnīcai pa pēdām"](#).

“

Pieredze muzejā atšķiras no skolas stundām, pirmkārt, ar kādu unikālu, tikai kultūras institūcijai raksturīgu priekšmetu un stāstu izmantojumu.

”

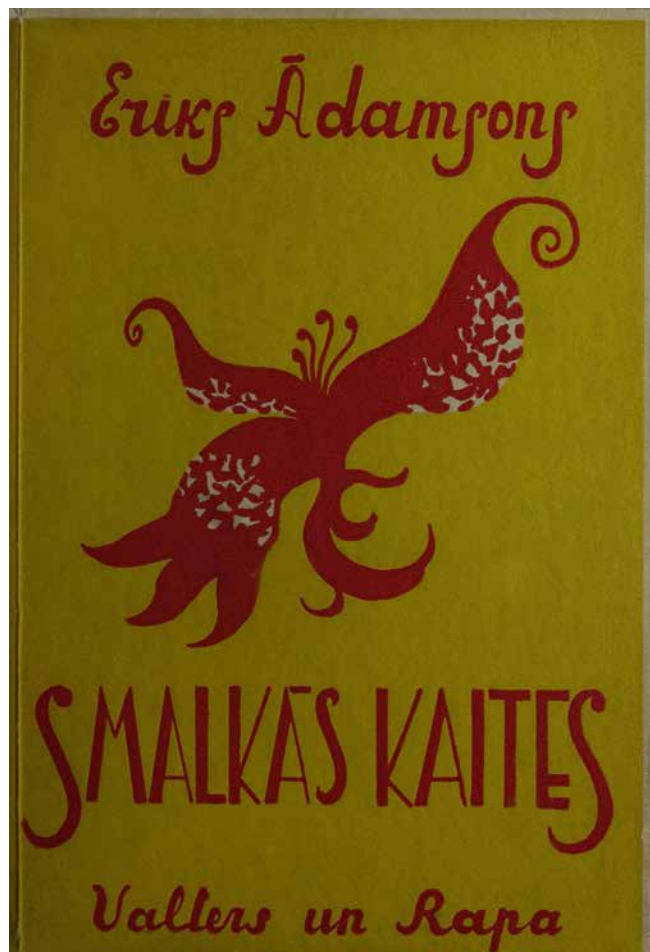

Aleksandrs Čaks. 20. gadsimta 40. gadi.
Attēls no Aleksandra Čaka muzeja krājuma

Muzejs kā durvis uz literatūras iepazīšanu

Programmā "Latvija skolas soma" literatūra atdzīvojas [daudzveidīgās kultūras norisēs](#), kuras var palīdzēt nostiprināt vai papildināt grāmatā pieredzēto vēstījumu, radīt jaunus kontekstus vai pat iedrošināt ķerties pie lasīšanas. Lielākoties tās būs tādas kultūras nozares kā kino un skatuves māksla, taču nereti papildinājumu literāru darbu izpratnei piedāvā arī kultūras mantojuma institūcijas, ko parasti zinām kā personību vai literatūras nozares muzejus. Tradicionāls veids, kā ieinteresēt skolēnus par literatūru, mēdz būt tieši memoriālo muzeju apmeklējums, kuru Latvijā ir daudz. Rūdolfam Blaumanim ir muzejs, Ojāram Vācietim ir muzejs, Imantam Ziedonim ir muzejs, Kārlim Skalbem ir muzejs, Rainim tie ir pat vairāki. Savukārt Jānis Poruks, Regīna Ezera, Vizma Belševica, Uldis Bērziņš un Eriks Ādamsons pie mums nāk caur Latvijas Nacionālā rakstniecības un mūzikas muzeja izstāžu, notikumu un konferenču stāstiem, caur piemiņas plāksnēm pie namiem, kur reiz mituši.

Lielākā daļa muzeju piedāvā nodarbības, kas veidotas par skolēniem piemērotām tēmām un atbilst noteiktiem vecumposmiem. Pieredze muzejā atšķiras no skolas stundām, pirmkārt, ar kādu unikālu, tikai kultūras institūcijai raksturīgu priekšmetu un stāstu izmantojumu. Neņemoties

Eriks Ādamsons "Smalkās kaites", 1937.
Attēls no kulturaskanons.lv

skolēnu vietā lemt, kādu iespaidu rada muzeju vide un vitrīnās izvietoto priekšmetu autentiskums, kādas emocijas raisa muzeju izstādēs stāstītās koncepcijas, tomēr gribas apgalvot, ka līdzīgi teātrim vai koncertam muzejā būtisks elements blakus aktīvai satura iepazīšanai ir klātbūtne, kā arī tas, ko mēdzam saukt par brīvo laiku. Ieteicams pēc dalības muzejpedagoģiskā norisē kaut desmit minūtes ļaut skolēniem vienkārši pabūt muzejā bez jebkāda uzdevuma vai ierosinājuma.

Latviešu valodas, kultūras un domāšanas dārgumu kolekcija Latvijas kultūras kanonā

Latvijas kultūras kanona literatūras sarakstā ietverti darbi, kas veidojuši latviešu literatūru un turpinājuši iespaidot to, sākot no Reiņa un Matīsa Kaudzišu romāna "[Mērnīeku laiki](#)" (1879) un beidzot ar [Vizmas Belševicas](#) triloģiju "[Bille](#)" (1992-1999). Šis vērtību kopums var tikt uztverts kā latviešu valodas, kultūras un domāšanas konspekts. Lasot literāro darbu sarakstu, katrs

pats var sev atbildēt, kurš no tiem ir labi zināms un joprojām atmiņā atstājis savu emocionālo vēstījumu, bet kurš būtu iepazīstams pirmo reizi. Kanona vērtību sarakstā līdzās jau minētajiem daiļdarbiem ir [Rūdolfa Blaumaņa noveles un luga "Indrāni"](#) (1904), Erika Ādamsona noveļu krājums "[Smalkās kaites](#)" (1937) Aleksandra Čaka [dzejas krājums "Mana paradīze"](#) (1932) un [varoņeps "Mūžības skartie"](#) (1937-1939), Raiņa [dzejas krājums "Gals un sākums"](#) (1912) un [luga "Uguns un nakts"](#) (1905), Jāņa Poruka garstāsts "[Pērļu zvejnieks](#)" (1895), Kārļa Skalbes "[Ziemas pasakas](#)" (1913), Jāņa Jaunsudrabiņa "[Baltā grāmata](#)" (1914-1921) un [triloģija "Aija"](#) (1911, 1914 un 1925), Vizmas Belševicas [dzejas krājumi "Gadu gredzeni"](#) (1969) un "[Dzelte laiks](#)" (1987), Regīnas Ezeras stāsts "[Zemdegas](#)" (1977), Ulda Bērziņa [dzeja](#), Ojāra Vācieša [dzejas krājums "Siminors"](#) (1982), Imanta Ziedoņa [dzejoļu krājumi "Es ieeju sevī"](#) (1968) un "[Taureņu uzbrukums](#)" (1988), kā arī "[Epifānijas](#)" (1971 un 1974).

Lielākā daļa Latvijas kultūras kanonā iekļauto darbu drīzāk piemēroti pamatskolas un vidusskolas vecuma auditorijai. Tas attiecas arī uz Vizmas Belševicas un Jāņa Jaunsudrabiņa bērna pieaugšanas stāstiem un Kārļa Skalbes pasakām, kas lasāmas arī sākumskolā, tomēr arī šie darbi prasa pieauguša cilvēka komentāru un atbalstu, jo gan laikmeta fons, gan notikumu reālās šodienas skolēniem visticamāk būs svešas.

“

Tāpēc galvenais ieteikums, izvēloties literāra darba interpretāciju kā kultūras pieredzes notikumu, ir iepazīties ar literāro pirmavotu pirms vai pēc notikuma.

”

Citas mākslas palīdz sastapties ar grāmatu, bet neaizstāj to

Lielākā daļa literatūras klasikas darbu pieredzējuši vairākus izdevumus un dažādas interpretācijas – ekranizācijas un teātra uzvedumus, kas pierāda rakstniecības būtisko nozīmi Latvijas kultūras mantojumā. Interessants aspekts, ko vērts ņemt vērā saziņā ar skolēniem, – reizumis darba izlasīšana prasīs mazāk laika, nekā ekranizācijas noskatīšanās. Spilgtākais piemērs ir Rūdolfa Blaumaņa novele “Nāves ēnā” un kanoniskā tāda paša nosaukuma spēlfilma Gunāra Pieša režijā. Tādos gadījumos vietā saruna par to, ka literārs darbs var tikt interpretēts, tas var būt iedvesmotājs, taču primāri tas tik un tā ir neatkarīgs mākslas darbs.

*Skats no spēlfilmas “Nāves ēnā” filmēšanas, 1971.
Attēls no Rīgas Kino muzeja krājuma.
Foto: Jānis Pilskalns*

Aplūkojot Gunāra Birkerta projektēto Latvijas Nacionālās bibliotēkas ēku, var atgādināt tās simbolisko atsauci uz Raiņa lugas “Zelta zirgs” Stikla kalnu, taču pats dramaturģijas darba vēstījums labāk uztverams būs skatuves darbā. Pieredzot Kārļa Skalbes pasakas “Kaķīša dzirnavas” iestudējumu leļļu teātrī, noskatoties animācijas filmu vai piedaloties Latvijas Nacionālā rakstniecības un mūzikas muzeja piedāvātajā drāmas darbnīcā par šo darbu, sākumskolēni gūs priekšstatu par pasakas vēstījumu, par galveno domu, taču piedzīvot literāru darbu var tikai tad, kad tiek lasīts teksts, ļaujot literārā darba valodai veidot jaunas ainavas lasītāja iztēlē.

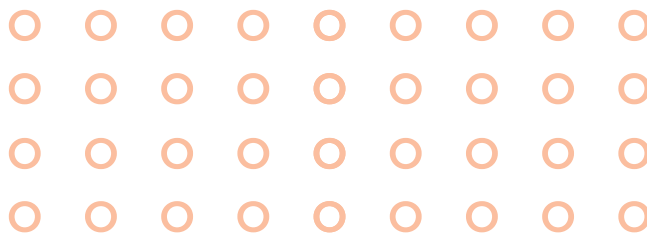

*Imants Ziedonis (1979). Foto: Pēteris Jaunzems.
Attēls no latvianliterature.lv*

Tāpēc galvenais ieteikums, izvēloties literāra darba interpretāciju kā kultūras pieredzes notikumu, ir iepazīties ar literāro pirmavotu pirms vai pēc notikuma.

Kultūras norisēs satiekamies ar dažādu paaudžu iemīlētiem autoriem

Raugoties pēc piemēriem, kur Latvijas kultūras kanonā iekļautie darbi vai to autori atklājas mūsdienīgā kultūras piedāvājumā, ko iespējams pieredzēt ar programmas “Latvijas skolas soma” atbalstu, ātri vien pamanām tādus populārus un dažādu paaudžu iemīlētus autorus kā Imantu Ziedoni, Aleksandru Čaku un virkni citu, kā izrādās, interesantu cilvēku.

Imanta Ziedoņa darbu lasīšanu skolas mācību programmas ietvaros krāsaināku, saprotamāku un pievilcīgāku darīs daudzveidīgais [Ziedoņa klases](#) piedāvājums, ko iespējams pieredzēt gan Ziedoņa klases mājvietā Rīgā, gan uzaicinot kādu no nodarbībām uz skolu. Sākumskolas bērniem patiks, piemēram, nodarbība ["Imanta Ziedoņa "Dzintarainā pasaka" 5.-9. klašu skolēnus var uzrunāt izzinošā nodarbība "Imants Ziedonis un sociālais aktīvisms: dižkoku piemērs", bet vidusskolēni var iepazīt rakstnieka atstāto kultūras mantojumu, saikni ar teātri un darbību kino jomā, kā arī ieguldījumu sabiedriskajās aktivitātēs izzinošā nodarbībā "Imanta Ziedoņa detektīvs: Ziedoņa dzīves un vērtību izzināšana".](#)

Saimes istaba. R. Blaumaņa memoriālais muzejs Brakī. Attēls no brakī.lv

Programmas "Latvijas skolas soma" katalogā iekļautas arī daudzveidīgas norises Aleksandra Čaka personības un daiļrades iepazīšanai dažādos vecumposmos. Starp tām ir gan muzejpedagoģiskā nodarbība ["Rīgas centra puika - Aleksandrs Čaks"](#), iepazīstot dzejnieku 20. gadsimta 30. gadu rīdnieka dzīvokļa interjerā un noskaņās, gan Aleksandra Čaka episkās poēmas "Mūžības skartie" daļas "Sprediķis Piņķu baznīcā" ieraksta klausīšanās aktiera Eduarda Pāvula izpildījumā autentiskajā norises vietā, gan Zīmējumu teātra izrāde ["Jaunais Čaks. Klausītājs"](#), kurā dzejas, mūzikas un vizuālās mākslas sinerģijā dzejnieka daiļrade un Rīga atklājas citādākā, īpašākā, izjustākā gaismā.

[Jaņa Rozentāla un Rūdolfa Blaumaņa muzejs](#) ir vieta, kur sastapties ar rakstnieka daiļradi jebkurā vecumā: sākumskolas skolēni padziļināti iepazīs pasaku "Velniņi" un tās autoru, savukārt pamatskolas un vidusskolas skolēni iedziļināsies konkrētu noveļu tapšanas stāstos pavisam neierastā veidā. Īsmetrāžas spēlfilma, kas uzņemta pēc Rūdolfa Blaumaņa noveļu "Salna pavasarī", "Purva bridējs", "Raudupiete" un stāstu "Laimas klēpī" un "Spīdēnos" motīviem, saved kopā piecas spilgtas un spēcīgas sievietes, kurām katrai ir savs sarežģītais liktenis. Vai pirms simts gadiem pieredzētais joprojām ir aktuāls un sastopams mūsdienās? Tā var būt viena no tēmām sarunām pēc filmas, ko iespējams skatīties arī savā skolā, iegādājoties ierakstu.

Lai no kura laika būtu konkrētais kanoniskais rakstnieks, tikai mūsdienīgas kultūras norises var būt tas tilts, pa kuru iet uz satikšanos ar šodienas bērniem un jauniešiem. Piemēram, saruna par [Ojāru Vācieti muzejā](#), kas ierīkots kādreizējā dzejnieka namā, būs daudz personīgāka un prātā un sirdī paliekošāka. Šis muzejs gaida visu vecumposmu skolēnus, jo Ojārs Vācietis, rakstot par mīlestību, par astoņiem kustoņiem vai ko citu, prata uzrunāt gan lielos, gan mazos. Īpašs jaunums ir muzejpedagoģiskā nodarbība ["Ojāra Vācieša dzejas portfelis"](#) pamatskolas un vidusskolas vecuma skolēniem.

Literārs darbs nereti iedvesmo cita kultūras notikuma veidošanu. Tā tas bijis arī ar izrādi "Vēja ziedi", kuras autori apgalvo: "Jānis Jaunsudrabiņš precīzi raksturo, ar kādu spēku jaunieši izrāda savas jūtas un kā ar tām cīnās. Mēs bieži pretnostatām pagātni, tagadni un nākotni kā kaut ko atšķirīgu, bet šis darbs ir kārtējais pierādījums, ka mainās tikai forma, bet saturs un sāpīgie jautājumi tomēr ir vieni un tie paši."

Citā reizē citu rakstnieku dzīves un daiļrades izzināšana var uzjundīt vēlmi pašam ķerties pie rakstīšanas. Rakstniece Inga Žolude ir iedziļinājusies Jāņa Poruka personībā līdz sarakstījusi 2021. gadā izdoto biogrāfisko romānu "Vendenes lotospuķe". [Nodarbībā](#) viņa iepazīstina ar Jāņa Poruka personību, sacerēto darbu daudzveidību, rakstnieka dzīves peripetijām un piedziļojumiem, īpaši izceļot romānu "Pērļu zvejnieks" un citus kanoniskus autora darbus.

Klases stunda Ziedoņa muzejā

Mērkauditorija: 10.-12. klase

Visemocionālākā sastapšanās ar Ziedoni, iespējams, būs Ziedoņa muzejā Murjānos, iepazīstoties ar viņa vasaras māju "Dziņnakmeņi", tās apkārtni un muzeja krājuma priekšmetiem. Imants Ziedonis vēlējās savu muzeju kā mūzu māju, kurā cilvēki atnāk līdzdarboties, jēgpilni pavadīt laiku un attīstīt savu radošumu, vienlaikus gūstot priekšstatu par dzejnieka personību un dailradi.

*Muzejpedagoģiskā nodarbība
“‘Spreidzis Piņķu baznīcā’
laiku lokos”*

Norises laiks: Pēc pieprasījuma; klātienēs norise
Mērkauditorija: 5.-12. klase

Eduarda Pāvula memoriālās izstādes "Vietvalži" nodarbībā skolēni skatās videofilmu "Sprediķis Piņķu baznīcā", kuras skaņu celiņā izmantots Latvijas Radioteātra ieraksts, kas tapis 1996. gadā. Ierakstā Aleksandra Čaka episkās poēmas "Mūžības skartie" daļu "Sprediķis Piņķu baznīcā" runā aktieris Eduards Pāvuls. Poēma iekļauta Latvijas kultūras kanonā kā valodas pieminekļis, kas veltīts latviešu strēlnieku liktenim, personību spēkam un misijai Pirmā pasaules kara notikumos.

Mārupes novada Babītes KIC filiāles "Vietvalži" muzejpedagoģiskā nodarbība "Sprediķis Piņķu bagānīcā" laiku lokos". Publicitātes foto

Zīmējumu izrāde “Jaunais. Čaks. Klausītājs”

Piedāvā: Zīmējumu teātris

Norises laiks: Pēc pieprasījuma; klātienes norise

Mērķauditorija: 5.-12. klase

Izrāde ir dzejas, mūzikas un vizuālās mākslas sinerģija, kas, izmantojot improvizācijas paņēmieni un papildinot to ar pilsētas trokšņiem, skolēniem atklāj dzejnieka daiļradi un Rīgu citādākā, īpašākā, izjustākā gaismā.

*Zīmējumu teātra izrāde “Jaunais. Čaks. Klausītājs”.
Publicitātes foto*

*Aleksandra Čaka muzeja muzejpedagoģiskā
nodarbība “Rīgas centra puika – Aleksandrs Čaks”.
Publicitātes foto*

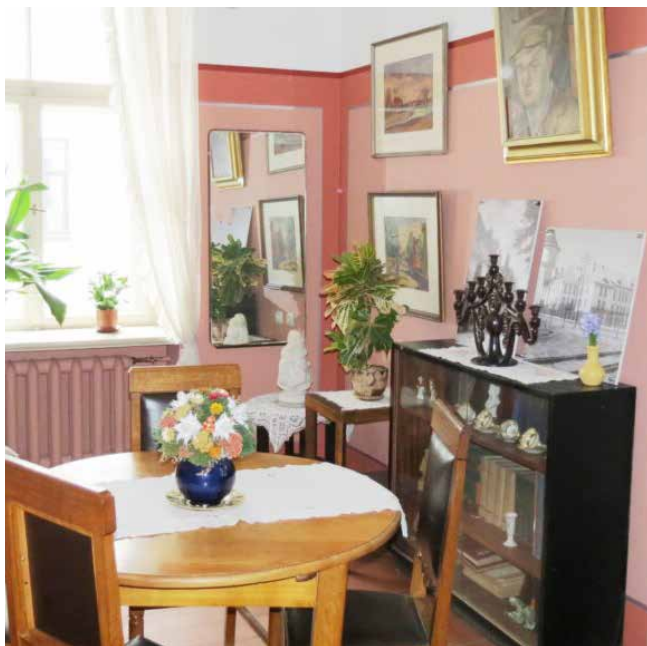
Muzejpedagoģiskā nodarbība “Rīgas centra puika – Aleksandrs Čaks”

Piedāvā: Aleksandra Čaka muzejs

Norises laiks: Pēc pieprasījuma; klātienes norise

Mērķauditorija: 5.-12. klase

Nodarbības mērķis ir stāstā par dzejnieka un viņa laika vienotību iepazīstināt skolēnus ar dzejnieka personību un daiļradi, izmantojot vizuālo un audio informāciju un mudinot izprast kultūrvēsturiskās kopsakarības caur mūziku, dzeju un tēlotājmākslu.

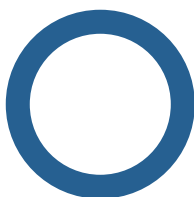
*Muzejpedagoģiskā nodarbība
“Rūdolfa Blaumaņa
meistarnovele “Nāves ēnā””*

Rūdolfā Blaumaņa istaba slēpj deviņus vēstures avotus par noveles tapšanu, piemēram, laikabiedru atmiņas par prototipiem, pirmās grāmatas vāka attēlu. Visiem kopā iepazīstot avotus, skolēni tos izkārtō hronoloģiskā secībā un gūst priekšstatu par to, kā rakstnieks to radījis un publicējis.

Rūdolfā Blaumaņa stāstu un noveļu iedvesmoti, filmas autori nolēma ļaut dažādu Blaumaņa darbu varonēm satīties un dalīties savās pieredzēs gan vienai ar otru, gan ar skatītājiem. Īsfilumā nav ne laika, ne telpas, ir tikai piecas sievietes, kuras grāmatu lapaspusēs nebija pazīstamas, taču filmā varēja satīties. Īsmetrāžas spēlfilma uzņemta pēc Rūdolfā Blaumaņa noveļu "Salna pavasarī", "Purva bridējs", "Raudupiete" un stāstu "Laimes klēpī", "Spījēnos" motīviem. Visus piecus darbus vieno spilgti un spēcīgi sieviešu tēli – katra ar savu sarežģīto likteni.

Īsfilma "Blaumaņa sievietes". Publicitātes foto

Muzejpedagoģiskā nodarbība “Ojāra Vācieša dzejas portfelis”

Piedāvā: Ojāra Vācieša muzejs

Norises laiks: Pēc pieprasījuma; klātienēs norise

Mērķauditorija: 5.-12. klase

Interaktīvi iesaistoties procesā, skolēni aplūko Ojāra Vācieša dzejas vērtības. Tās centrā ir 21 mākslinieciski radīta “Vērtību karte” jeb 21 dzejoļa cikls, kur vienā lapas pusē ir lasāms Ojāra Vācieša dzejolis, bet otrā pusē attēlu kolāžā vizualizēta kāda Ojāram Vācietim nozīmīga personīgā vērtība, piemēram, māte, dzimta, ceļš, dzimtā puse, Gauja, zvaigznes, mīlestība, horizonts, sirdsapziņa un citas. Kopīgā sarunā ar nodarbības vadītāju pie “Dzejas galda” iepazīstot vērtību kartes, to saturu un vizuālo kodu, skolēni diskutē arī par sev svarīgo.

*Ojāra Vācieša muzeja muzejpedagoģiskā nodarbība
“Ojāra Vācieša dzejas portfelis”. Publicitātes foto*

Izzinoša nodarbība ar rakstnieci Ingu Žoludi par Jāni Poruku

Piedāvā: Rakstniece Inga Žolude

Norises laiks: Pēc pieprasījuma; klātienēs norise

Mērķauditorija: 10.-12. klase

Nodarbībā skolēni gūst ieskatu Jāņa Poruka dzīves peripetijās un piedzīvojumos, īpašu uzsvaru liekot uz autora personību, sacerēto darbu daudzveidību, īpaši izceļot romānu “Pērļu zvejnieks” un citus kanoniskus autora darbus. Nodarbībā tiek izmantoti dažādi materiāli, lai ieskicētu un attēlotu attiecīgā laikmeta arhitektonisko, vēsturisko, ģeopolitisko un kulturālo kontekstu un iezīmētu autora vietu tajā.

Izzinošā nodarbība “Vārdnīcai pa pēdām”

Piedāvā: Ventspils Augstskola

Norises laiks: Pēc pieprasījuma; klātienēs norise

Mērķauditorija: 5.-12. klase

Nodarbībā skolēniem saprotamā un interesantā veidā tiek piedāvāta informācija par vārdnīcu izstrādi Latvijā, sākot no vissenākās vārdnīcas ar latviešu valodu, līdz pat mūsdienu elektroniskajām vārdnīcām (tostarp vārdnīcām mobilo lietotņu formātā).

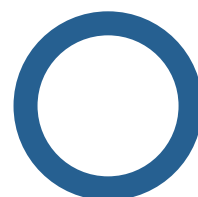

Foto: Kaspars Teilāns

noslēguma vārdi

Viens no kultūras kanonā iekļautajiem dzejniekiem Uldis Bērziņš ir teicis: "Kanons katram ir savs visās dzīves nozarēs. [...] Viss tas ir subjektīvi. Katrs nosauks savas [vērtības]. Tas, ka vienojas par vienu, tā ir lielā mērā nejaušība. [...] Sarakstu sastādīšana ir ar zināmu naivuma devumu un citādi tas nevar būt. [...] Tā ir zināma gara aktivitāte un nav aizliegts. Tikai labi būtu neteikt, ka tas ir kaut kas nopietns." Tad nu ar dižā tulkotāja un dzejnieka atļauju novēlam novērtēt Latvijas kultūras kanona piedāvātos padomus un līdzsvarot tos ar saviem meklējumiem, veidojot savus sarakstus un uzdrīkstoties ar tiem rotaļāties pēc saviem ieskatiem.

Katra norise par senāku darbu salāgojama ar mūsdienu jauniešu interesēm, jo personiskais vienmēr uzrunā vairāk. Piemēram, daļai jauno cilvēku kanoniskākais dzejnieks latviešu literatūras vēsturē noteikti būs [Eduards Veidenbaums](#), caur kura pieredzi muzeja "Kalāči" [ekspozīcija "Vairāk gaismas"](#) ne tikai aicina aktualizēt un normalizēt sarunas par emocijām, mentālo veselību un

rūpēm par sevi, bet arī rosina pašiem tapt par dzejniekiem, rakstniekiem jeb radītājiem. Un par to nav jāmulst.

Latvijas kultūras kanons ir ceļvedis, nevis panaceja, un programma "Latvijas skolas soma" ir atbalsts un iespēja, nevis traucējošs pienākums. Kultūra ir visapkārt. Esiet tajā! Uzziniet daudz jauna, baudiet un izmantojiet pieejamos resursus, domājiet, sarunājieties, pilnveidojieties un audziet, lai ietu savus ceļus arvien laipnākā, drosmīgākā un iekļaujošākā pasaulē!

Uz jautājumu "Kur man tas noderēs?" visprecīzākā atbilde būtu "Ar laiku tu sapratīsi. Iespējams, tas notiks jau rīt."

“

Katra norise par senāku darbu salāgojama ar mūsdienu jauniešu interesēm, jo personiskais vienmēr uzrunā vairāk.

”

Noderīgi resursi kultūras un mākslas iepazīšanai

Latvijas kultūras datu portāls:

<https://kulturasdati.lv/lv>

Digitālā bibliotēka:

<https://digitalabiblioteka.lv>

Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts
kinofotofonodokumentu arhīva audiovizuālo,
foto un skaņas dokumentu digitālā krātuve:

<https://www.redzidzirdilatviju.lv/lv>

Latvijas kultūras kanons:

<https://kulturaskanons.lv>

Kultūras un patstāvīgas domas
interneta žurnāls "Satori":

<https://satori.lv>

Arhitektūra

Latvijas Arhitektūras savienība:

<https://www.latarh.lv>

Arhitektūras platforma A4D:

<https://a4d.lv>

Cirks

Rīgas cirka stāsti:

<https://cirks.lv/cirks/vesture/cirka-stasti/>

Deja

Latvijas Dejas informācijas centrs:

<https://dance.lv>

Dejas balva:

<https://www.dejasbalva.lv>

Vizuālā māksla

Mākslas kolekcija 2020:

<https://www.makslaskolekcija.lv/>

Latvijas Mākslas gada balva:

<https://lmgblv.lv>

Latvijas profesionālās vizuālās mākslas balva
"Purviša balva":

<https://purvisabalva.lv>

Latvijas Laikmetīgās mākslas centrs:

<https://lcca.lv/lv>

Latvijas Mākslinieku savienība:

<https://www.lms.lv>

Interneta portāls "Arterritory":

<https://arterritory.com/lv>

Interneta žurnāls par fotogrāfiju Latvijā un
pasaulē "Fotokvartāls": <https://fotokvartals.lv/>

Tālākai saziņai

Kultūrizglītības programma "Latvijas skolas soma"

www.latvijasskolassoma.lv

 FACEBOOK latvijasskolassoma

 INSTAGRAM latvijasskolassoma

 X LV_skolas_soma

 YOUTUBE latvijasskolassoma

 FLICKR latvijasskolassoma

pasts@latvijasskolassoma.lv

Latvijas Nacionālais kultūras centrs

lnkc@lnkc.gov.lv

www.lnkc.gov.lv

Zigfrīda Annas Meierovica bulvāris 14-7, Rīga, LV-1050